

ENERJİ POLİTİKALARI ve BÖLGEMİZE YANSIMALARI

PANEL

Panel Yöneticisi: Cem KÜKEY

PANEL YÖNETİCİSİ

Değerli katılımcılar; hoş geldiniz.

Sabahki oturumlar oldukça uzadı. Umarım ki, öğleden sonraki paneli izlemek için enerjiniz kalmıştır.

Panelistleri teker teker takdim etmek istiyorum:

Sayın Necdet Pamir

Sayın Gültekin Türkoğlu

Sayın Cengiz Göлтаş

Değerli katılımcılar; Orta Karadeniz Bölgesi Enerji Forumunda dünden beri devam eden oturumlarda değişik konu başlıklarında sorunları tartıştık. Panelimizde ise, daha makro düzeyde, biraz daha ulusal düzeyde enerji politikalarını ve bu enerji politikaları ekseninde bölgemize ilişkin enerji sorunlarını ve çözüm önerilerini tartışacağız.

Ben, 1955 Samsun doğumluyum. 79 yılında Ankara Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisini bitirdim. 79'da Samsun DSİ'de göreve başladım. Mühendis, başmühendis, bölge müdür yardımcısı olarak görev yaptım. Bu arada, 86 yılında EMO Samsun Şubesi, o zamanki adıyla Bölge Temsilciliği kurucusuyum. 91'e kadar görevim devam etti. 96-2002 yılları arasında üç dönem EMO Onur Kurulu üyeliği, daha sonra iki dönem EMO Merkez Yönetim Kurulu üyeliği yaptım. Şu anda Elektrik Mühendisleri Odası Oda Müdürüyüm.

Birinci panelistimiz Sayın Necdet Pamir, 1954 Ankara doğumlu. ODTÜ Petrol ve Doğalgaz Mühendisliği Bölümü 1980 yılı mezunu. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığında her kademe görev yaptı. Petrol Taşıma ve Pazarlama Grup Başkanlığı, Genel Müdür Muaviniği yaptıktan sonra 2006 yılında emekli oldu. Sayın Necdet Pamir, 1980-1995 yılları arasında TMMOB Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. 1990-95 yılları arasında Petrol Mühendisleri Odası Başkanı olarak görevliydi. 2007 Temmuz ayına kadar Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Genel Koordinatörü olarak görev yaptı. 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde CHP Aksaray birinci sıra milletvekili adayydı. Aynı zamanda, o tarihe kadar da CHP Enerji Komisyonunda görev yaptı. Bilkent Üniversitesi Uluslararası Bölümü Öğretim Görevlisi ve aynı zamanda enerji politikaları konusunda çok sayıda Türkçe ve İngilizce yayınlanmış makalesi ve bir kitabı var.

Diğer panelistleri de tanıtıp, ondan sonra söz vermek istiyorum.

Sayın Gültekin Türkoğlu, İTÜ mezunu, Elektrik Yüksek Mühendisi. Evli ve iki çocuklu. 1958-1982 yılları arasında Etibank Genel Müdürlüğü Enerji Grubunda çalıştı. TEK kurulduktan sonra, bu Kurulda Planlama ve Koordinasyon Başkanlığı ve Genel Müdürlük yaptı. Yani 1978-1980 yılları arasında Gültekin beyin Genel Müdürlük dönemini ben de hafızamda yer etmiş bir şekilde canlandırabiliyorum. 77-78 yılları arasında İstanbul İETT Genel Müdürlüğü yaptı. 82'de emekli oldu. 82-98 yılları arasında özel sektörde danışmanlık görevini yerine getirdi. Şu anda Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesinde Yönetim Kurulu Genel Sekreteri olarak görev yapıyor.

Sayın Cengiz Göлтаş, 1964 Kırşehir doğumlu. Yıldız Teknik Üniversitesi Elektrik Bölümü mezunu. 1996-2000 yıllarında EMO Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı, 2002-2004 yılları arasında da EMO Yönetim Kurulu Başkanlığı ve TMMOB Enerji Komisyonu çalışmalarında bulundu. Halen Demiryollarında denetim hizmetlerinde müfettiş olarak görev yapıyor.

Şu anda DSI'nin tesislerinde bulunuyoruz. Aslında ben bir panelist olarak değil de, bir giriş olarak, birkaç cümleyle kendi görüşlerimi ifade etmek isterim. Hakikaten, enerji politikalarına ilişkin çarpıklığın bölgemize yansımaları çok çok çarpıcı. Bölge Müdürlüğü bünyesinde Boyabat Hidroelektrik Santrali var. Zamanında kamu bütçesinden buna kaynak aktarılamadı. Yaklaşık 600 megavat, yıllık 1.5 milyar kilovat/saatlik bir enerji, 1993 yılından beri gerçekleştirilemedi. 4628'e göre, kamu yatırımdan el çektiği için yapılamıyor. Ama bunun yanında, çok daha fazla paralarla Samsun'da mobil santral günde getiriliyor. Mobil santralin dışında, üretim lisansı aldığını duyduğumuz iki tane termik santral söz konusu.

Evet, Sayın Necdet Pamir'e bırakmak istiyorum sözü.

Buyurun Sayın Pamir.

NECDET PAMİR (Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Teşekkür ederim Sayın Başkan. EMO Samsun Şubesine de, beni davet ettikleri için teşekkür ederim.

Sözlerimin başında, daha genelden, küresel anlamda, çok kısa da olsa AB politikalarına mı değineyim; yoksa, Türkiye açısından mı?

PANEL YÖNETİCİSİ Genele ilişkin görüşlerinizi merak ediyoruz.

NECDET PAMİR

Bir de, başlangıçta bir acemilik yaptım. Powerpoint hazırlayıp geldim; fakat sanıyorum, hava alanında tarayıcıdan geçerken, olduğu gibi silin-

miş. Sözüm olsun, size yollayacağım. Ben, sunumlarımı hep Powerpoint sunu haline getiriyorum; çünkü görsel hafızaya hitap ettiniz zaman kalıcı oluyor. Ama 15 dakikalık sunumda da yetmiyor, o da ayrı bir sıkıntı. Onun için, getirip bırakır, atlaya atlaya değinirim diye düşünmüştüm; ama onu da yapamadım. Tekrar hepinizden özür dilerim. Sözüm olsun Şubeye, onu yollayacağım.

Bir kere şöyle bakalım: Hoşumuza gitse de, gitmese de, bildiğimiz üç fosil kaynak, petrol, doğalgaz ve kömür, bugün dünya birincil enerji tüketiminde yüzde 88, yaklaşık yüzde 90 civarında pay sahibi. Bu, benim petrol ya da doğalgaz mühendisi olduğum için çok sevindiğim bir şey değil; ama bir durum tespiti olarak söylemekte yarar var. Biliyorsunuz, özellikle petrol ve doğalgaz da dünyanın sınırlı coğrafyalarına yoğunlaşmış durumda. Bu da tabii hem bu kaynakların stratejik önemini arttırıyor, hem de bunları enerji tüketim profillerinde çok yüksek oranda kullanan büyük tüketicilerin, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, ihtiraslı politikaları nedeniyle, sıcak ve soğuk savaşların ... yer almasına ve onları barındıran coğrafyaların da sürekli tehdit altında kalmasına neden oluyor.

Uluslararası Enerji Ajansı -ki, OECD'nin bir teşkilatıdır biliyorsunuz ya da Amerika Enerji Bakanlığı gibi kuruluşlar her yıl yeniledikleri Dünya Enerji Görünümü raporları yayınlarlar, bir yüksek tüketim ve bir de düşük tüketim senaryoları yaparlar. Ama bunların hemen hemen tümünün işaret ettiği olgular çok kökten değişiklikler ve alternatif kaynaklara yönelik, dünya çapında ağırlıklı ortalamayı sağlayacak şekilde tercihler olmazsa eğer, örneğin rüzgârın teşviki ve diğer kaynakların teşviki yönünde, o zaman, yine bu üç fosil yakıtın 2030'lara yapılan kestirimlerinde, en azından referans senaryolarda, petrol, doğalgaz ve kömürün ağırlıklarını koruyacağını görüyoruz. Her yıl yapılan senaryolarda, zaman zaman ufak tefek değişiklikler oluyor tabii, güncelliyorsunuz.

Örneğin, petrol fiyatlarından tutun da, buna bağlı doğalgaz fiyatlarının çok yüksek seyretmesi, 2006 Ağustos'u projeksiyonlarında kömür ve nükleeri bu kadar öne çıkarmamıştı; fakat 2007 kestirimlerinde, ister Uluslararası Enerji Ajansı'nınki olsun, ister Amerikan Enerji Bakanlığının

ki olsun -bu, yine benim tercihim değil, ben genel tespitleri söylemeye çalışıyorum nükleerin en azından kurulu gücü açısından, yani yeni santrallerin Çin ve Rusya gibi ülkeler başta olmak üzere kurulabileceğini; ancak, Amerika gibi ülkelerde mevcut kapasitelerin ve kullanım sürelerinin biraz daha artırımından söz edildiğini görüyoruz. Onun için, Türkiye'de nükleeri ısrarla savunan kesimlerin bunları kullanarak, son günlerde Birleşmiş Milletlerin uzmanlarının da, özellikle petrol ve doğalgaz fiyatlarının çok hızlı yükselmesi ve biriki senedir de kalıcı bir özellik göstermesi nedeniyle nükleer Rönesans'tan çok sevinerek söz ettiklerini görüyoruz.

Bunun yanı sıra, temiz kömür yakma teknolojilerine dayalı olmak üzere, kömüre de yine başta Amerika Birleşik Devletlerinde bir yıl önceki genel kestirimlere göre biraz daha fazla ağırlık verdiğini görüyoruz. Ama nereden bakarsak bakalım, üç fosil yakıt üzerine uzunca bir süre daha kurulu görünen bir sistemden söz etmemiz lazım. Birinci tespiti böyle yapalım.

Dünyada petrol ve gaz fiyatlarının neden bu kadar yüksek seyrettiği üzerine apayrı bir panel düzenlenebilir; ama o konuda sorular olursa eğer, aklım erdiğince bir şeyler söylemeye çalışırım.

Bunun dışında, nükleerle ilgili söylememiz gereken şey, bir kere, nükleeri koşulsuz ya da gözü kapalı savunan kesimlerin hoşlarına gitsin ya da gitmesin, ilk yatırım maliyetleri son derece yüksek. Onun için, baktığımız zaman, elektrik kullanımında bugünkü yüzde 17'lik payının 20-30'larda yüzde 11-12'lere düştüğünü görüyoruz. Yani "Fransa şu kadar santral yapıyor" gibi değil, dünya genelini söylüyorum. Yüzde 17'den yüzde 11-12'ye düşüşün gerekçeleri de şu şekilde: Bir, ilk yatırım maliyetlerinin yüksekliği; iki, işletme güvenliğine yönelik, özellikle gelişmiş ülkelerdeki yoğun tepkilerin hâlâ sürmesi; üç, atık maliyetlerinin önemli bir faktör olması ve nihai olarak atıkların giderilmesi noktasında, Amerika Birleşik Devletleri dahil, bu sorunların çözümlenememiş olmasını bizzat kendi web sayfalarında rahatlıkla bulabilirsiniz. Bunları objektif değerlendirmeler olarak sunduğum zaman, ne zaman birileriyle tartışsak, nükleeri savunanlar rahatsız oluyorlar; ama bunlar genel kabul gören tespitler. Örneğin, Amerika Birleşik Devletlerinde merkezi yönetim, Yuka Dağı'nın altına gömülmesi noktasında bir karar

aldığında başka bir .. karşı çıkıyor. Gerek nükleer santrallerin altında depolanması, gerek nihai atık depolanacak noktaya taşınması ve gerekse orada gömüldükten sonra önümüzdeki on yıllar içinde olası yer kabuğu hareketleri, su hareketleri vesaireye karşı, bu nükleer atıkların insan sağlığını tehdit etmeyeceğine yönelik kalıcı, inandırıcı tespitler olmadığı noktasında, federal büroların da tespitleri var.

Bütün bu genel tespitleri söyledikten sonra, eğer enerji politikalarımızı belirleyeceksek, bir kere bu genel tespitlere dikkat etmemiz lazım. Bunlar olmazsa olmaz, hiç değişmeyecek şeyler değil; ama tedbirler alınmazsa, genel trendler bu yönde. En azından sanayinin gidişatı, gayri safi milli hâsıla artışları, nüfus artışları, bütün bunları dikkate aldığımızda, genel hatlar böyle.

Bütün bunların yanı sıra, enerji politikalarımızı belirlerken dikkat etmemiz gereken bir diğer şey, bu enerji kaynaklarının belli coğrafyalarda yoğunlaşmış olması. Tabii, haritalar olsa daha rahat anlaşılacaktı; ama bir kere, Ortadoğu coğrafyası son derece önemli. Bugün dünyada bilinen, üretilebilir petrol kaynaklarının yüzde 60-65 kadarı Ortadoğu coğrafyasında. Sadece hacim olarak yüksekliği değil; arama ve geliştirme maliyetlerinin, taşıma ve rafinaj maliyetleri hariç, görece çok düşük olduğunu söylemekte yarar var. Yani Ortadoğu'nun önemi sadece hacimsel büyüklüğü nedeniyle değil, aynı zamanda maliyetlerin çok düşük olması nedeniyle cazip. Aksine, tüm iddiaları karşın, vazgeçilmesi mümkün olmayan bir coğrafya. Bugün petrolün bir varilinin 70 doların üstünde satıldığını düşünürseniz, Suudi Arabistan'da bir varil petrolü yeryüzüne çıkarmanın ortalama maliyeti 1 doların altında, Irak'ta 0.8 dolar. Amerikan Enerji Bakanlığı kaynaklarına göre söylüyorum bunu. Suudi Arabistan ... şirketinin verilerine göre de, Suudi Arabistan'da bir varil petrolü yeryüzüne çıkarmanın maliyeti yarım dolar civarında. Sıcak ve soğuk savaşların odağında olmasının da, Irak'ın işgalinin de temel nedeni bu.

Doğalgaza baktığımızda, doğalgazda da Ortadoğu coğrafyası son derece cazip. Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, İran, dünyada bilinen rezervlerin yüzde 40'a yakınının da bu coğrafyada olduğunu görüyoruz. Onun için, dünyada bambaşka anlayışlar hâkim olmadığı takdirde, Ortadoğu sıcak ve soğuk savaşların odağında olmaktan uzun süre kurtulamayacak.

Rusya da doğalgazda son derece önemli bir coğrafya. Dünyada bilinen rezervlerin yüzde 30'dan fazlası bir tek devletin elinde. Bu da Rusya'ya, gerek fiyatları empoze etmekte; gerekse o fiyatları ve anlaşmaları, o uzun erimli anlaşmaların koşullarını yeniden pazarlık ederken, ülkelerin doğalgaz dağıtım sistemlerini, elektrik dağıtım sistemlerini ele geçirme olanağı veriyor. Hindistan'da, Gürcistan'da, Beyaz Rusya'da, Ukrayna'da yaptığı şeyleri ya da Türkmenistan'ın Kazakistan'ın sınırlamada yaptığı uygulamaları aynı oranda olmasa bile, bugün yüzde 64 civarında Rus gazına bağlı olan Türkiye'de de uygulamaya çalıştığımızı görüyoruz. Rusya, bu konuda kendi açısından petrolü ve doğalgazı etkin bir silah olarak kullanan, ekonomik politikasında ve dış politikasında çok önemli bir unsur olarak kullanan bir ülke.

Öte yandan, bir diğer aktör Amerika Birleşik Devletleri. Amerika Birleşik Devletleri bugün dünyada tüketilen enerjinin yüzde 25'ini, dünyada tüketilen ham petrolün yine yüzde 25'ini, dünyada tüketilen benzinin ise yüzde 45'ini tek başına tüketen bir ülke. Bugün petrolde yaklaşık yüzde 57 civarında ithalata bağımlı. Kendi yaptığı referans senaryolarda, yüzde 6162'lere çıkıyor 2030 yılında dışa bağımlılığı. Dolayısıyla, bir de kıta devleti olduğunu düşündüğümüzde, kendi kaynaklarının yetersiz olduğunu gördüğümüzde, gazda da bugün yüzde 15 bağımlı, 2030'larda yüzde 30 ithalata bağımlı olacak. Kanada'nın dışında bir kaynağı yok ithalatta, kıtanın dışına yönelmesi lazım. Irak'ın işgali başta olmak üzere, askeri politikalarında da, dış politikasında da bütün bu gerçekleri dikkate alarak, son derece ısrarlı bir şekilde yürütüyor, özellikle Bush Yönetiminde.

Avrupa Birliği hiçbir konuda birliktelik sağlayabilmiş bir yapı değil. Green Paper vesaire bir sürü doküman yayınlıyor, ama Avrupa Birliği de dışa çok bağımlı. Doğalgazda yüzde 80'lere çıkacak 2030 yılında bağımlılığı. Türkiye için bir avantaj gibi değerlendirebiliriz bunu. Sıklıkla, hem o Green Paper denilen dokümanda, hem diğer yapılanmaların çıkardığı dokümanlarda, Türkiye dördüncü arter olarak tanımlanıyor. Bu, Türkiye'nin önemini arttıran bir unsur olarak sıklıkla hükümetler tarafından dile getiriliyor ve bundan da kendilerine bir pay çıkartıyorlar; ama ödevinizi doğru yapmadığımız zaman, coğrafyanın size sunduğu olanakları da yeterince kullanamıyorsunuz. Hemen birkaç cümleyle şöyle

söyleyeyim: Rusya doğalgazda ve petrolde, Orta Asya petrolde ve gazda; yani Türkmenistan gazda, Kazakistan petrolde ve gazda, Azerbaycan öncelikle petrolde ve nispeten gazda önemli. İran çok önemli gazda. İran'ın arkasından, dünya rezervlerinin yüzde 15'ini barındırıyor. Ortadoğu coğrafyası, hatta Mısır, Türkiye'yi çevreleyen zengin petrol ve gaz ülkeleri. Avrupa Birliği büyük bir tüketici, petrolde de çok bağımlı, genel enerjide öyle. Doğalgazda yüzde 30 oranında Rusya'ya bağımlı, onu azaltmaya çalışıyor Avrupa Birliği ve yüzde 30'un üstüne çıkmama noktasında da Türkiye'yi dördüncü arter olarak tanımlıyor. Ama Türkiye öyle anlaşmalar imzalamış ki, bugün Türkiye, 20 yıl gecikmeli olarak, Azerbaycan'dan çok ufak hacimlerde almaya başladık; ama onun dışında, doğalgaz aldığımız ülkeler, İran, Rusya Nijerya, Cezayir. Azerbaycan hariç, mevcut bu dört anlaşmanın hiçbirinde üçüncü ülkeye satış hakkımız yok, yani eğer söz konusu ülkeler bize izin vermezse.

Dolayısıyla, hem zaten pahalı aldığımız bir meta, hem doğalgaz depomuz yok. Daha yeni, 1.6 milyar metreküplük bir depo 56 sene gecikmeli olarak devreye giriyor; ama 30 milyar metreküp gaz tüketen, 1.6 milyar metreküplük bir yapının yeterli olmadığı açık. Arz talep dengeleri açısından baktığımızda, bildiğiniz gibi, talep tahminleri şişirilmişti bazı santralleri yapmak için. Dolayısıyla Türkiye,

Devlet Denetleme Kurulu raporlarına göre, bu fazla doğalgaza 2014 yılına kadar eğer çözüm getiremezse, kümülatif 14 milyar dolar fazla ödemek zorunda olan bir ülke. Dolayısıyla, depunuz yok, zaten pahalı alıyorsunuz; kime satacağısınız? Yunanistan 260 dolardan alırken, sizin 300 dolardan aldığınız gazı kaçta satacağısınız? Türkiye'nin böyle bir darboğazı var.

Bunun ötesinde de jeopolitik sorunlar var; yani Rusya'ya alternatif gaz almaya çalışıyor Avrupa Birliği ve Türkiye bu coğrafyayı sunuyor. Peki, nereden alacaksınız; Azerbaycan, Türkmenistan, Irak ya da İran. Azerbaycan gazını alabilmeniz noktasında Rus politikaları engel. Türkmenistan gazını almanız noktasında hem başka engeller var, hem Rusya'nın politikası engel. İran gazını almanız noktasında Amerikan ambargosu var, yani İran'ın petrol ya da gaz sektörüne 20 milyon doların üzerinde yatırım yapan şirketlere ambargo uyguluyor Amerika.

Eğer sizin Başbakanınız, “Ben, Büyük Ortadoğu Projesinin eşbaşkanıyım” diye övünüyorsa, 1 milyar dolar hibe alabilmek için Kuzey Irak’a müdahale etmeme garantisi veriyorsa bu Hükümet, kendini Amerika’yla bu kadar özdeş sayıyorsa ve iktidara gelmesinde başka etkenlerin yanı sıra ABD de varsa, Bush Yönetimi de varsa, o zaman, ABD Yönetimine rağmen İran’da yatırım yapıp, İran gazını alıp getirme noktasında Türkiye’nin mevcut Hükümetinin zaafı olacağını düşünüyorum haklı olarak.

Irak’a bir baktığımızda, 10 yıldır Türkiye Petroleri Irak’ın petrol ve gaz sahalarında, Mansuriye gaz sahasında parasıyla hat alabilmek için yatırım yapmaya çalışıyor. Saddam döneminde ambargo nedeniyle, şimdi de işgal nedeniyle bir arpa boyu yol gidemedi. Yani bakmayın siz, “İran’la şu mutabakat, Irak’la şu mutabakat imzalandı” laflarına, hepsi iç politikaya yönelik belli mesajlar.

Bütün bunlara baktığınız zaman, ne Azerbaycan, ne Türkmenistan, ne Irak’ta, ne İran’da gerçekten kısa erimde, Amerikan ve Rus politikalarına rağmen Avrupa Birliği’nin ihtiyacına cevap verebilecek gazı alıp taşıyacak durumda değiliz; yani önemli engeller var. Her şey böyle kategorik olarak sınırlamayayım, ama önemli engeller var. Onun için, coğrafyanızın size sunduğu avantajı, gerek bu jeopolitik nedenlerle, gerekse daha önce bütün ikazlarımıza rağmen imzalanan anlaşmaların olumsuzluğu nedeniyle, doğalgaz ithalatında yüzde 65 oranında da Rusya’ya bağımlı olduğumuz için, elimiz olumuz büyük oranda bağlı. Ben de çok isterim ülkemizin enerji konusundaki avantajlarını doğru kullanabilmesini; ama bunların önünde engeller var.

Bütün bunları söyledikten sonra, Çin, Hindistan, bütün bunlara da değinilebilir; ama o zaman hiçbir şeye zaman kalmayacak. Türkiye’yle ilgili bazı şeyleri söyleyip bırakayım. Eğer zaman kalıp sorular olursa açmaya çalışırım, ama bir altlık oluşturmaya çalışıyorum bundan sonraki konuşmalara ve tartışmalara.

Türkiye için kategorik olarak yine çok sıklıkla siyasilerin, enerji alanında bürokratların söyledikleri bir şey vardır; “Ne yaparsa yapsın, Türkiye’nin kaynakları yetersizdir, bu nedenle de mutlaka ithalata bağımlıdır.” Bu, çok da doğru olmayan bir iddia. Bir kere, Türkiye’nin kaynaklarına baktığımız zaman, Türkiye bugün yüzde 92 oranında petrolde dışa bağımlı, doğrudur. Ben,

Türkiye’nin bir Suudi Arabistan, İran, Irak olduğunu iddia edecek değilim; çünkü bizim coğrafyamızın sınırları yahut da ülkemizin sınırları, Birinci Dünya Savaşı’nın bitiminde, Musul ve Kerkük başta olmak üzere, petrol coğrafyasının dışında kalacak şekilde çizilmiştir. Yani bunun siyasi ve tarihi nedenleri vardır, ama aynı zamanda jeolojik nedenleri de vardır. Ayrıca bu, Türkiye’nin denizlerinin ve derin formasyonlarının yeterince aranmadığı gerçeğini değiştirmez. Hükümet Petrol Yasasını çıkarırken yaptığımız bir çalışmada, Türkiye’nin petrolünün en fazla üretildiği Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu’sunun bile ancak yüzde 17 oranında arandığını, tüm gazımızı ürettiğimiz Trakya’nın yüzde 15 oranında arandığını, denizlerimizin neredeyse yüzde 3-5’in ötesinde aranmadığını söylememiz lazım. Dolayısıyla, ne Suudi Arabistan, İran, Irak gibi bir potansiyel; ama ne de burnunu kısıp, “Hiç kaynağı yok” diyebileceğiniz bir ülke var. Türkiye Petrolleri’nin yeniden dikey entegre yapısına kavuşup, bu ülkenin bir master plan dahilinde, hem petrolde, hem gazda aranması lazım.

Petrolde söylediğim şeyler gaz için de geçerlidir. Nitekim, sınırlı da olsa, Batı Karadeniz’de, Akçakoca açıklarında bulunan mütevazı da olsa keşifler bu yolda umutlarımızı pekiştiriyor. Abartmadan konuşmamız lazım. Yani kademeli olarak mevcut keşifler 1 milyar metreküpe yakın bir üretim verecek. Türkiye, geçen sene 30 milyar metreküp tüketti. Yani abartmadan, dikkatlice söylüyorum; ama bu, yeni keşiflerin önünü açabilecek umutlandırıcı bir gelişmedir. Uzun erimli jeofizik, jeolojik çalışmalar yapılmadan, en az üçdört tane de sondaj açılmadan ve onlar da uzun süreli teste tabi tutulmadan bir rezerv beyan etmek doğru değildir. Daha sismik yapılırken, oradan rezerv üfren affınıza sığınarak söylüyorum bakanlarımız var. Onun için, bunlara da dikkatle yaklaşalım; ama Türkiye aranmalıdır.

Biliyorsunuz, kömürde ise 9.3 milyar tonluk rezervimizin 3’te 2’si kullanılmamış durumda. Açık söylemek gerekirse, 70’ten bu yana da ciddi bir arama yapılmadı. Linyitimiz temiz yakma teknolojileriyle 3’te 2’si bekleyen atıl bir kapasite. Hidroelektrik potansiyeli sevgili Gültekin ağabey anlatır mutlaka. Ama Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesinde uzun süre bir çalışma yaptı çok sayıda uzman. Küçük HES potansiyeli de dikkate alınırsa yani debisi düşük de ol-

sa, düşüsü yüksek sularımızın en azından bölgesel kullanma anlamında da daha yararlı olacak 180-190 milyar kilovat/saatlik bir potansiyel var. Enerji Bakanlığı ya da DSI'nin web sitesinde, o rakam hâlâ 126'larda sanıyorum; ama 126 bile olsa, 3'te 2'si kullanılmamış bir su potansiyelimiz var. Hidroelektrik anlamında söylüyorum. Ama 180190 rakamını esas alırsak, 4'te 3'u kullanılmamış, yenilenebilir, temiz ve bize ait bir potansiyel var. Rüzgâr, güneş, bunlara el değmedi, bekliyor.

“Bunun dışında ne var, neden kullanamıyoruz?” dersek, bir sürü nedeni var; ama 3096 sayılı Yasayı çıkardılar. “Her yıl 45 milyar dolar yatırım yapmazsak, bu ülke karanlıkta kalacak” dedikten sonra yıllardır hep duyduk bunları Türkiye'ye ne zaman bir şeyi dayatmak isteseler bu panik yaratılıyor. Doğru dürüst yönetemeden dolayı, elimizdeki kurulu gücü kullanamamadan dolayı bu yaşadığımız zaafılar, plansızlıktan dolayı zaafılar ayrı, ama ne yaptılar; 3096'yla “Özel sektör girsin” dediler, özel sektör girdi. Nereye; doğalgaza. Niye? Yüzdeyüzünü ithal ettiğimiz bir kaynak olmasına dikkat etmeksizin, stratejik önemine bakmaksızın girdi. O zaman 60 doları alıyorduk, bugün 300 doların üstünde. Fiyatın üstünde kontrolünüz yok. Özel sektör şundan girdi: İlk yatırım maliyetleri görece çok daha düşük, çabucak da kârını alacak. Öyle bir anlaşma imzaladılar ki, bu yapışlet, yapışletdevret modelleri çok kısa sürede geri ödemesi yapılması gereken, faiz oranları yüksek, şişirilmiş santral maliyetlerini tarifeye yansıttılar. Satın alma garantisini de aldıkları için, pahalı elektrik satmaya başladılar.

Bugün Türkiye'nin en önemli darboğazı, bunların parasını verdiğimiz için, tüketmesek de parasını vereceğimiz için, bunlar yüzdeyüz kapasiteyle çalıştırılıyor, Türkiye'nin ucuza üreten santralleri düşük kapasiteyle çalıştırılıyor. Onun için, 40 bin megavatın üstündeki kurulu gücümüzden 200 milyar kilovat/saatın üstünde almamız gerekirken pratikte, biz 170-175 milyar kilovat/saatlerde sayıyoruz. En önemli nedeni, bu satın alma garantili anlaşmalar, yatırımların zamanında yapılmaması ve kötü yönetim. Ama şunun için söylüyorum: Türkiye'nin hem kaynakları var, hem insan kaynağı var, hem doğal kaynağı var, hem kurulu gücü önemli kapasitede, bu doğru kullanılmıyor, hem yanlış politikalar nedeniyle, hem bugün sürdürülen kadrolaşmalar ve yatırım eksiklikleri nedeniyle, hem

de kayıpkaçak adı altında resmi olarak yüzde 15 diyorlar, bu da doğru değil; hâlâ yüzde 20'lerin üzerinde yüzde 15'ini üretmeden, yüzde 20'sini de ürettikten sonra kaybettiğimiz dibi delik bir kova gibi sistemimiz. Bütün bunların düzeltilmesinin imkânları vardır, insan gücü de vardır; ama bu, doğru politikayla olabilir.

Dolayısıyla, çok koşturarak, yine de zamanı aşarak bir şeyler söyledim; ama sorularınız olursa, “Terminal olacak mıyız, olmayacak mıyız?” vesaire gibi konulara ilişkin de bir şeyler söylemek isterim.

Teşekkür ederim.

PANEL YÖNETİCİSİ Teşekkür ediyoruz.

Küresel enerji politikalarına, ulusal enerji politikalarına güzel bir girişti. Zevkle dinledik. Süre kısıtlaması yapmak istemiyorum; ama sonuçta, birinci turda en az 20'şer dakika diye düşündük. Eksik kalan konular varsa, eksik kalanları ikinci turda sonlandırır ve salondan soru alırız diye düşünüyorum.

Sayın Gültekin Türkoğlu, buyurun efendim.

GÜLTEKİN TÜRKÖĞÜ
(Eski TEK Genel Md.)

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bu güzel Forumu tertip ettikleri için, en başta Samsun Şubesine teşekkür ederim. Sevgili Samsunlu dinleyicileri de sevgiyle selamlıyorum.

Bugünkü konuşmamda, önümüzdeki günlerde karşımıza çıkacak iki büyük sorundan bahsetmek istiyorum; seçim sonuna ertelenen nükleer santral ihalesi, dağıtım özelleştirmesi ve bununla ilgili olarak çıkacak ihaleler.

Bildiğiniz gibi, 1960'ların ortasından itibaren nükleer enerjiyle ilgili teşebbüsler aralıksız devam etti; fakat bugüne kadar da gerçekleşemedi. "Nükleer santral kurmazsak karanlıkta kalacağız" denilmesine rağmen, 1960'ların ortasından bugüne kadar, çok şükür, karanlıkta kalmadık. Onun için, bugün de aynı sözlere çok fazla güvenmemek gerekir diye düşünüyorum. Nükleer santrali savunanların birçok argümanları var. Bu argümanların başında, kamuoyunca desteklenen bir şey var; "Dört tarafımız ateş çemberiyle çevriliyken, bizim de bir atom bombamız olsun, biz de kendimizi güvenceye alalım." Doğru bir görüş olabilir; ancak, 1955'te Nükleer Enerji Programına imza atan bir ülke olarak Türkiye, ondan sonra yapmış olduğu değişik anlaşmalarda, nükleer silah yapımına girmeyeceğini, nükleer silah yapımına teşebbüs edenlere yardım etmeyeceğini taahhüt etmiş durumda. Böyle bir taahhüt karşısında Türkiye'nin silah yapması tabii çok zor bir şey. Yani "Atom santrali kuralım, plütonyum biriktirelim, bununla da atom bombası yapalım" şeyi gerçekçi değil.

Nükleer santral konusu, tıpta kullanmayı da bir tarafa bırakırsak, doğrudan doğruya elektrik enerjisi kullanmak için düşünülen bir şey oluyor. O bakımdan, nükleer santralle ilgili görüşümü, elektrik enerjisi üretimi bazında ele alacağım. Yalnız, elektrik enerjisi üretiminde konvansiyonel fosil yakıtlı santrallerle nükleer santrallerin pek fazla bir farkı yok; sadece farkı, türbini çevirmek için üretilen buharın elde edilmesindeki ısı kaynağını temin etmekte oluyor. Kömürü yakıyorsunuz, doğalgazı yakıyorsunuz, petrolü yakıyorsunuz, ısı elde ediyorsunuz, nükleer santralde de atomu parçalayarak elde ettiğiniz ısıyla buhar elde ediyorsunuz. Santralin buhardan sonraki kısmı tamamen ayrı. O bakımdan, nükleer santrale elektrik enerjisinin çözümü yönünde çok fazla mucizevi görevler yüklemek de son derece abartılı oluyor görüşündeyim.

Bunu söyledikten sonra, nükleer santral savunucularının nükleer santrali savunurken ileri sürdükleri dört-beş tane tez var; sırasıyla onları incelemek istiyorum. Birincisi çevresel nedenler. Tabii, nükleer santralin diğer fosil kaynaklı santrallere göre çevreye saldırdığı karbondioksit oranının çok az olduğu bilinen bir gerçek; ancak, bu avantajına mukabil, nükleer santralde atıkların muhafazasının hâlâ çözümlenememiş olması, getirdiği büyük bir dezavantaj. İkisinin arasında bir ekonomik mukayese yapacak olursanız, iddia edildiğine göre, karbondioksit salınımında

yüzde 8'e varan bir tasarruf yapılabiliyor nükleer santrallerle. Oysa, atıkların muhafazası için sarf ettiğiniz para bunu kat kat aşıyor. O bakımdan, nükleer santral karşıtı olanlar diyor ki, "Bu kadar masrafa bu değer mi? Karbondioksit salınımını azaltmayı başka şekillerde de yapabiliriz."

Nükleer santral konusunda dünyada da bir fikir birliği yok; yani nükleer santral kuranlar bundan sonra kurmama kararı alıyorlar, nükleer santrali sadece yenilemeyle devam ettirmek isteyenler var. Çeşitli görüşler var bu konuda. Burada somut bir örnek vermek gerekirse, 2006 yılında, bundan önceki İngiltere Başbakanı Tony Blair'in İngiltere'de nükleer santralleri yenileme projesine bizzat kendisinin tayin ettiği 16 tane danışmanı ittifakla karşı çıktılar. Avrupa Birliği Enerji Bakanlığının nükleer santrallerle ilgili olarak Viyana'da yapmış oldukları bir toplantıda değişik görüşler ortaya çıktı. Avusturya Enerji Bakanı, "Biz, nükleer santralde herhangi bir gelecek görmüyoruz" diyor, Almanlar bundan sonra yapmama kararı alıyorlar. Finlandiya, bunların içinde hâlâ bir tane nükleer santral yapma yolunda olanlardan. "Bizi nükleer santral savunucusu olarak görmeyin. Şu anda karbondioksit salınımını azaltmanın en kestirme yolu budur. Biz bunun için buna karar verdik. Ama bundan sonra devamı için de düşünüyoruz" diyorlar. Dünyadaki durum böyleyken, bizim nükleer santrallere soyunmamızın herhangi bir anlamının olmadığı görüşündeyim.

Nükleer santral savunucularının ileri sürdükleri bir ikinci şık, biraz önce özet olarak söylediğim gibi, nükleer silah yapımıdır. Onda da herhangi bir şans olmadığı için, bu saldırı da geçerli olmuyor.

Bir üçüncüsü, "Nükleer santrallerle elektrik üretiminde yakıt çeşitliliğine gideceğiz, yakıt çeşitliliğini arttıracacağız" diyorlar. Türkiye'de uranyum rezervlerimiz 1000 megavatlık bir santralin ekonomik ömrü boyunca yetecek düzeyde. Bununla nasıl yakıt çeşitliliğini devam ettireceksiniz? Şimdi bir tane de değil, "Üç tane 1500 megavatlık santral kuracağız" denildiğine göre, aynen doğalgazda olduğu gibi, burada uranyum ihtalatı ortaya çıkacak. Bu bakımdan, yakıt çeşitliliği yönünden uranyumun herhangi bir avantajının olmadığı görülüyor. Oysa, bizim doğal, yerli kaynaklarımız uranyuma ihtiyaç göstermeyecek derecede fazla miktarda. Biz, eğer kendi kaynaklarımıza öncelik verirse, yakıt çeşitliliğini bunlarla da elde etmiş oluruz.

Bugün iki tane 1360 megavatlık santral kuruldu, geri kalanı kurulmak için hazır. Kaldı ki, Afşin Elbistan Santrali 1300 megavatlık bir santralin kömür çıkarma maliyeti de dahil olmak üzere, ilk yatırım bedeli 2 milyar dolar civarındadır. 1000 megavatlık bir nükleer santralin, faizler dahil maliyeti 5 milyar dolardan aşağı değildir. 2.5-3 milyar dolar deniliyor; ama bu rakamın içerisinde kredi faizlerinin olmadığını, bundan evvelki enerji bakanlarından Cumhurbaşker itiraf etmek zorunda kalmıştı. Buna bir de yakıtların muhafazası için harcanacak parayı da eklerseniz, bu 5 milyar doların nereye kadar çıkacağı belli değil. Şu bakımdan ifade etmek mümkün ki: Dünyada nükleer santral kuran ülkelerin hiçbiri söylediği fiyata bu santralleri bitirememiş ve söyledikleri zamanda da bitirememişler. Bu ülkelerde nükleer santrallerin yapımı 8-12 yıl arasında değişmektedir. Türkiye şartlarına adapte edecek olursak, 15 yıldan önce nükleer santralin devreye girmesi mümkün değildir.

Üç tane 1500 megavatlık nükleer santral, 1000 megavat 5 bin dolar olduğuna göre, bir orantı dahilinde gidecek olursanız, 15 yıl sonra üretime geçecek bir santral için, her biri 8 milyar dolardan aşağı yukarı 24-25 milyar dolar para harcayacaksınız. 15 yıl içerisinde sizin elektrik ihtiyacınızı karşılayacak yatırımları nasıl karşılayacaksınız? Yani bu harcayacağınız para bu yatırımların önünü kesecek. Bu bakımdan, nükleer santrallerin ekonomik olarak da herhangi bir avantajı yok.

Afşin Elbistan Santralinden bahsetmiştim. Afşin Elbistan Santrali, en son yapılan B santralının maliyeti 2,75 sent ve de ilk yatırım parası da 2 milyar dolar. Yani nükleer santraller her bakımdan Afşin Elbistan'dan çok çok daha pahalı. O halde, öncelik Afşin Elbistan'a verilmelidir. Kaldı ki, sadece Afşin Elbistan kömür santralleri değil, Fırat ve Dicle üzerindeki barajlarımızın da ... santraller gibi çalıştığı bilinmektedir.

Bir başka husus da, "Nükleer santral kurarak teknoloji transferi yapacağız" iddiası. İhaleyle teknoloji transferi yapılmış olsaydı, Türkiye bugüne kadar termik santral yapardı. Türkiye'de ilk defa 1956 yılında Çatalağzı Santralini kurduk. O günden bugüne kadar onlarca termik santral ihale edildi, kuruldu. Ama bugün bırakın bu santralin teçhizatını imal etmesini, hâlâ projesini yapar durumda değiliz; ne özel kesim, ne kamu kesimi.

Böyle bir durumda, nükleer santral ihalesiyle nükleer teknoloji nasıl alınır, benim buna aklım ermiyor. Bunu yapanlar olmuş, Kore yapmış bunu; ama Kore, 2 bin tane yetişmiş mühendisini her tip nükleer santral işleten firmalara yollamış, orada çalıştırmış, ülkeye geldikten sonra onları destekleyerek, kendilerine mahsus böyle bir teknoloji üretmişler. Bizde, bir ihtisas için giden teknik eleman ihtisasını bitirip geldikten sonra, ihtisas için gönderildiği görevde değil; hiç ilgisi olmayan bir başka görevde çalıştırılır. Türkiye'de de Türkiye Elektrik Kurumu Nükleer Santral Dairesini kurdu, bir de mahdut sayıda eleman yetiştirdi; ama ondan sonra Nükleer Santral Dairesini kapattı, bütün bu elemanlar Kanada'ya gittiler, başka çalışma alanlarında hizmet gördüler.

Nükleer santralin küresel bazda durumunu Necdet bey daha önce ifade etti. Ben, ona girmeden, nükleer santrallerde ihaleyle ilgili olarak yapılan yanlışlardan biraz bahsetmek istiyorum. Bir ke-re, nükleer santralde en önemli husus yer seçimidir. Bu da nükleer santralin depreme karşı çok hassas olması dolayısıyladır. Çok yakın bir zamanda, Japonya'da bir nükleer santraldeki sızıntıyı okuduk. Japonya gibi, depremle iç içe yaşayan ve deprem konusunda çok iyi inşaat teknolojisine sahip olan bir ülkede bile böyle bir durum ortaya çıktığına göre, deprem kuşağında olan Türkiye'de nükleer santral yapımında bu teknolojiye sahip olmadan başlamak büyük bir risk olur kanısındayım. Bir misal vermek gerekiyorsa, 1970'li yılların ortasında, Akkuyu, deprem yönünden Türkiye'de en güvenilir, en sağlam bölge olarak kabul edilmişti ve buna göre lisans verilmişti; ama 1990'lı yılların sonlarına doğru yaşanan Adana depreminden sonra Akkuyu'nun 20 km yakınında Ecemiş fay hattının geçtiği tespit edildi. Yani bu da depreme karşı olan durumu ortaya koyuyor.

Şimdi Sinop ortaya atılıyor. Samsun da büyük önem taşıyor. Sinop'a en yakın illerden birisi. Sinop için hiçbir yer seçimi çalışması yapılmamış. Bu yapılmadan nasıl Sinop tespit ediliyor, ona da akıl sır ermiyor. Akkuyu'da da 1970'lerin ortasında verilen lisansın bugün için geçersiz olmadığını, bizzat o lisansı veren kurumun içindeki Tolga Yarman ifade ediyor. "O zamanlar lisans verilirken, Akdeniz turistik bakımdan bu kadar önemli bir bölge değildi. Şimdi Türkiye'nin turistik önemine haiz olan bu bölgede,

yılda 5 milyar dolardan az döviz katkısı olan bir yer yok” diyor. Buraya nükleer santral kurarak, bu turizm gelirlerini de yok etmek... 5 milyar dolara santral kuracaksınız, bir de 5 milyar dolar turizm gelirini kaybedeceksiniz. Kaldı ki, iklim değişikliği dolayısıyla denizlerde sular gittikçe ısınmakta. Akdeniz'in de geleceği, iklim değişikliği yönünden çok da parlak değil. Bu bakımdan, Akdeniz'de kurulacak bir nükleer santral, denizlerin ısınması dolayısıyla, soğutma suyunun ısınması nedeniyle verimi düşecek ve belki de daha uzun vadede çalıştırılmayacak bir duruma geçecektir. Bu bakımdan, yer seçimini, bu konudaki teknoloji transferinde hangi teknolojiye gidilmesi gerektiğini çok iyi düşünmeden, bu konuda yetişmiş elemanlara sahip olmadan böyle bir ihaleye gitmenin çok erken olduğu ve çok yanıltıcı sonuçlar vereceği düşüncesindeyim.

Şu anda dünyada dördüncü nesil santraller üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. İfade edildiğine göre, 2020'li yıllardan sonra bunlar devreye girecektir. Dördüncü nesil santraller hem daha güvenilir, atıkların korunması yönünden daha az masraflı olacak santraller olacaktır. Hatta bugün Hindistan'ın üzerinde çalıştığı toryumu uranyumla karıştırarak nükleer santral işletmesi durumunda, Türkiye'nin ... bakımından da bir avantajı olacaktır. O bakımdan, nükleer santral konusunda beklemeye, Avrupa'nın yaptığı gibi “Bekle, gör” politikası gütmeye ihtiyacı vardır; yani bu yeni teknolojilerden sonra bu kararı vermesi lazımdır.

“Acaba bu kadar süre bekleyebilir miyiz?” diyecek olursanız, ona da cevabım birincil kaynaklar yönünden olacaktır. Rakamsal olarak ifade etmek gerekirse, Türkiye'de 9.3 milyar ton linyit rezervimiz vardır. Bundan 18 bin megavat kurulu güçte santral yapma olanağı vardır, bunun da normal işletme şartlarında yılda 120 milyar kilovat/saat üretim yapma imkânı vardır. 1,3 milyar ton taşkömüründen 1000 megavat, belki biraz daha fazla santral kurma olanağı var. Ondan da 6,5 milyar kilovat/saat üretim yapabiliriz. Hidrolik santral, Necdet beyin dediği gibi, 90 milyar kilovat/saate kadar çıkan bir potansiyelimiz var; ama içme suyu ihtiyacı gittikçe artan bir taleple karşımıza çıkacağı için, DSİ'ciler, bunda 170 milyarın üzerine çıkılmaması gerektiğini ifade etmektedirler. Jeotermalde 31 bin 500 megavatlık bir kurulu güç imkânı var; ama bundan elek-

trik üretimi için kullanılacak olan miktar 4 bin 500 megavat deniliyor. O da 36 milyar kilovat/saatlik bir üretim yapıyor.

Rüzgâr enerjisine gelince, en çelişkili rakamlar burada karşımıza çıkıyor. Şimdiye kadar 10 bin megavat kurulu güçte potansiyelimiz olduğu söylenirken, Elektrik İşleri Etüt İdaresinin rüzgâr haritası sonucu 80 küsur milyar kilovat/saate çıktığını duyduk. Tabii, 80'le 10 arasında gezinen bir rakam olacak bu. Tabii, rüzgâr santrallerinin bugün dezavantajı, tek başına kullanılması pek istenilen bir şey değil; çünkü yılda 3 bin saat çalışıyor. Bu bakımdan, rüzgâr santrallerini hidrolik santrallerle beraber yahut güneşle beraber hibrit olarak düşünmek, kullanmak gerekiyor. Onun için, ben biraz tasarruflu gittim, 15 bin megavat aldım 80 yerine. O da 45 milyar kilovat/saat ediyor.

Bir de biyoyakıt var; bu konuda hiçbir bilgi yok. Ama Türkiye'de bu konuda oldukça büyük bir potansiyel olduğu ifade ediliyor. Onunla da 5 milyar kilovat/saat dersek, toplam 382 milyar 500 bin kilovat/saatlik bir potansiyele sahibiz.

2006 yılı sonu itibarıyla 35 milyar kilovat/saat linyitte potansiyelimizi kullanmış, 45 milyar kilovat/saate hidrolikte kullanmış durumdayız. İkinin toplamı 80 milyar kilovat/saat eder. Böylece, 300 milyar kilovat/saat kalan bir potansiyelimiz var. 2006 yılı sonu itibarıyla 174 milyar kilovat/saat olan üretim ki, Necdet bey biraz önce ifade etti, 40 küsur bin megavatlık kurulu güçteki bir sistemin normal şartlar altında 175 değil; 200210 milyar kilovat/saatlik üretim yapması lazım. 300 milyar kilovat/saate bunu da ilave ederseniz, 500 küsur milyar kilovat/saatlik bir potansiyelimizin olduğu gözüküyor.

Sabahki konuşmada ben planlama üzerinde durmuştum. Planlama çok geniş bir şey. Tabii, elektrik enerjisi planlamasını yaparken, öncelikle ekonomik kısımdaki planlamayı yapmanız lazım. 1963 yılıyla 2004 yılı arasında Türkiye'nin gelişme hızının ortalamasının 5,8 olduğu ifade edilir. Buna mukabil, elektrik tüketimindeki artış ortalamasının da yüzde 4,2 olduğu ifade edilir. Bugün, sürdürülebilir kalkınma diye yeni bir terim ortaya çıktı. Yani mevcut kaynaklarımızı bizden sonraki nesillerin de istifadesine sunabilmek bakımından, kaynaklarımızı çok verimli

kullanmamız gerektiği ortada. Sabahki oturumda, elektrik enerjisi tüketiminde bizim, Avrupa ülkelerine, OECD ülkelerine göre, birim iş başına üç misli fazla enerji kullandığımız ifade edildi. Bu doğrudur. Bunu 3'te 1 azaltacak olursak, yüzde 5'lik bir kalkınma hızıyla, yılda yüzde 5'lik elektrik enerjisi talebine ulaşmamız hiç de şaşırtıcı olmaması lazım. Aslında normalinde bu olması lazım. Böyle yapacak olursak Enerji Bakanlığının yapmış olduğu tahminleri yüzde 5'e göre değiştirdim Enerji Bakanlığının 2020 yılında bulmuş oldukları 5 milyar kilovat/saatlik talep 2030 yılında ortaya çıkıyor. Bu bakımdan, hem parasal yönden, hem kaynak yönünden bir tasarruf imkânı ortaya çıkıyor. Aslında tasarruf değil; verimlilik, verimli kullanma olanağı ortaya çıkıyor. O bakımdan, nükleer santralin çok acil olarak yapılması çok yanlış bir politika olarak kendini gösteriyor.

İkinci konu olarak dağıtım özelleştirmesine de kısaca değinmek istiyorum. Biliyorsunuz, elektrik, üretim, iletim, dağıtım olarak üç ana bölümde teşekkül ediyor. 2001 yılında kabul edilen serbest piyasa modelinde, bu üç birim birbirinden ayrıldı ve kendi aralarında rekabet edecek şekilde çalışıyor. Ama yine 2001 yılında kabul edilen Elektrik Piyasası Yasasına göre, iletim doğal tekel olduğu için kamu elinde kaldı. Dağıtıma gelince, bu özel kesime açıldı. Dağıtımla iletim arasında sadece ... farkı var; ne işletmesi ne, ne yapısında hiçbir değişiklik yok. Birisi doğal tekel, birisi değil; bunun olmaması lazım. Dağıtımın da doğal tekel olması dolayısıyla, bana göre, özelleştirilmemesi gerekiyor. Bir bakıma, sistemin gelişmesi de dağıtımın kamu elinde olmasını gerektiriyor; çünkü rekabet diyorsunuz, elektrik enerjisi kullananlara eşit olarak hizmet etmesi gerektiğini ifade ediyorsunuz, bir taraftan özelleştiriyorsunuz. Özelleştirirken de, Rekabet Kurulu, bir şirketin birden fazla ... alabileceğini de kabul ettiğine göre, o zaman, burada doğrudan doğruya tekelleşmeye gitme gibi bir durum oluyor.

Bunun da ötesinde, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasasında geçen sene yapılan bir değişiklikle, Yasanın ilk şeklinde yer alan, "Bir dağıtım şirketi bir yıl önce satmış olduğu elektrik enerjisinin yüzde 20'sine kadar üretim yapabilir" hükmü değiştirildi, bu sınır kaldırıldı. Yani bir dağıtım şirketi, tükettiği elektrik enerjisi kadar, hatta ondan daha fazla üretim tesisi kurabiliyor. O za-

man ne oluyor; üretim şirketi aynı zamanda dağıtım şirketine sahip oluyor, aynı zamanda satış şirketine sahip oluyor. O zaman, istediği müşteriye elektrik vermek, satmak hakkına sahip oluyor. O bakımdan, dediğim gibi, dağıtımın da kamu elinde olması ve üçüncü şahıslara eşit olarak davranması gerekir.

Bunu niye ortaya attım? Çünkü diyorlar ki, "Kamunun yatırım yapacak gücü yok, özel kesim yapsın." 2001'den beri özel kesimin de yatırım yaptığını görmedik ya! Ama kamunun yatırım yapma gücü var bana göre. Bunu ifade ediyorum ve iddia ediyorum.

Şimdi bir misal vereceğim size. Elektrikte kaçakları önlediğiniz takdirde, Enerji Bakanının ve TEDAŞ Genel Müdürlüğünün resmi beyanlarına göre, 1,5 milyar dolarlık bir geliriniz olacak her yıl. Belediyelerin kullandığı sokak aydınlatmasının parasını ödemesi zorunlu; ama bu, belediyelerden alınmıyor. Belediyelerden de bunu alırsanız, buradan da bir geliriniz olacak. Yap-işlet-devret dolayısıyla pahalıya alıp ucuz elektrik sattığı için TEDAŞ, orada da 2000 yılı değerleri aşağı yukarı 800 milyon dolardaki kaybı. Bunu da eklerseniz, TEDAŞ'ın, EÜAŞ'ın elinde yılda 4 milyar dolarlık bir olanak olduğu ortaya çıkıyor. Bunu sarf etmezseniz, bir de eski TEK gibi, üçünü bir araya getirip birleştirirseniz, yatırımlardaki tasarruflarla en az 4 milyar dolar rahatlıkla kamunun elinde kalacak ve kamu bu yatırımları kendisi yapabilecektir. Bu üçünün bir arada olması, planlamanın da sağlıklı olmasına sebep olacak. Çünkü bir üretim planlamasını iletimden ayrı yapamazsınız. Yani santral A yerinde uygun olabilir, ucuz olabilir; fakat tüketim noktasına uzak ise, buna iletim masrafını koyarsanız, o santral ekonomik olmayabilir. Dağıtım da aynı şekilde. Üretim, iletim, dağıtımın planlamasını yaparsanız, büyük bir tasarrufa gidilebilir ve Türkiye, önümüzdeki dönem yatırımlarını rahatlıkla yapabilir düşüncesindeyim.

Bu, şunun için de geçerli: Birçok ekonomist, artık son günlerde Amerika'da çıkan mortgage kredilerinin geri dönmemesinden kaynaklanan ekonomik krizin 1929'daki büyük krizin benzeri olacağını ifade ediyor. Hatta şimdiden birçok finans kuruluşları kredi vermekten çekiniyor. Türkiye, bundan sonra hem kredi bulmakta zorlanacak, hem de bu küreselleşme sonunda ... gruplar artık tekelleştiği için yatırım güçleri de azalmakta. Türkiye'nin hem bu ekonomik yön-

den durumunu düzeltmesi, hem de elektromekanik teçhizatı yurtiçinde yapabilecek konuma gelmesi gerekmektedir. Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı sıkıntılar kısaca bunlardır.

Teşekkür ederim.

PANEL YÖNETİCİSİ Gültekin beye gerçekten teşekkür ediyoruz.

Bu panelimize bir CHP'li milletvekilini de davet etmiştik, ama çalışmalarını dolayısıyla katılamadılar.

Necdet bey, küresel ölçekte enerji politikaları konusuna değindi. Daha sonra Gültekin bey, nükleer santralleri, nükleer santral sonrası talep tahminleri üzerinde değinmelerde bulundu.

Bu arada, Sinop'tan gelen arkadaşlara da hoş geldiniz diyorum.

Sözü Sayın Cengiz Göлтаş'a vereceğim.

CENGİZ GÖLTAŞ **Emo Genel Sekreteri**

Değerli katılımcılar; hepinizi saygı ve sevgiyle selamlayarak sözlerime başlamak istiyorum.

Gerçekten, iki günlük yoğun bir program işledi. Orta Karadeniz Enerji Forumunda, hem bölgenin sorunlarını bölgenin bürokratlarından, yetkililerinden; hem de dışarıdan gelen bildirilerle, hem bölgenin enerji alanında yaşadığı sorunlar, hem de genel anlamda enerji boyutu tartışıldı. Mobil santral meselesi ayrı bir oturumda tartışıldı. Esas olarak bölgenin yakıcı meselesi olan nükleer santral konusu konuşulmamıştı. Bugün bu panelde, hem Gültekin Türkoğlu, hem Necdet Pamir değindiler. Aslında Cem beyin dediği

gibi, genel anlamda dünyadaki gelişmeler ve bu gelişmelerin ülkemize yansımaları meselesinde, her iki değerli konuşmacı da söylenmesi gereken şeylerin çoğunu söylediler. Türkiye'nin enerji politikaları içerisinde geldiği nokta aslında hepimiz tarafından bu iki günlük tartışmalar ve sunulan bildiriler sürecinde de üç aşağı beş yukarı açığa çıktı.

Ben, değinilmemiş birkaç şey ilave ederek, zamanınızı da fazla almadan, sizleri fazla yormadan, isterseniz salondan katılımlarla, bu paneli soru yanıt biçiminde sürdürmenin daha doğru olacağını düşünüyorum. Tabii, biraz bu uykulu halden uzaklaşmak adına, dün bir değerli dostumun anlattığı fikrayı sizlerle paylaşmak istiyorum; mizah kültürünüz ve bölgenin engin hoşgörüsüne de sığınarak.

Karadeniz'in güzel bir kasabasında bir belediye çukur açmış, epeyce geniş bir çukur. Vatandaş düşüymüş çukura, o bölge halkından insanlar toplanıyorlarmış, yaralı bereli taşıyorlarmış hastaneye. Hastaneye de aralarında belli bir mesafe var. Fakat her düştükçe, her taşıdıkça, bu sorunlar devam ettikçe, problemi çözmek adına bir ambulans tutmaya karar vermişler. Bir süre sonra bu ambulans da masraflı gelmiş. Yine toplanmışlar, "Bu çukurun başına bir hastane yapalım bari. Vatandaşı taşımak zor oluyor" demişler. Bakmışlar, hastanenin maliyetleri de son derece yüksek. En sonunda Temel demiş ki, "Uşaklar, bu çukurun yanına hastane yapmak masraflı oluyor; biz bu çukuru kapatalım, hastanenin yanına bir çukur açalım." (Gülüşmeler)

Türkiye'nin enerji politikaları deyince, son 20 yılda uygulanan politikalar tam da bizim bu güzel Karadeniz fıkralarından birine benziyor. Tabii, bu politikaların ana eksenini, biz yıllardır Elektrik Mühendisleri Odası olarak, 1984 yılında 3096 sayılı Yasayla başlayan bir yapısal değişim programının birer başlığı, süreci olarak tarifliyoruz. Aslında bunu 1970'li yıllarda dünyadaki küresel sermaye birikiminin yaşadığı krizden kaynaklı olarak, bütün dünyada temel altyapı hizmetleri olan, stratejik hizmetler olan enerji gibi, ulaşım gibi, tarım ve sağlık gibi boyutlarıyla, gelişmiş ülkeler açısından bir özelleştirme, serbestleştirme, piyasalaştırma, bu biriken ve kriz haline gelen sermaye birikiminin artık temel hizmetlere yayılması meselesi olarak bir strateji, bir yönelim olarak Türkiye'ye yansımaları olarak da tarif etmek mümkün. Yani bugün uygulanan

politikalar, gerek enerji kaynaklarımız açısından, gerek enerji kaynaklarımızla beraber üretim politikalarımız açısından, dağıtım şebekelerimiz açısından, mobil santraller, nükleer santraller ya da Türkiye'nin enerji konusundaki önceliklerine dair önerilen çözümler açısından baktığımızda, hep bu Yapısal Değişim Programının birer parçası halinde. Siyasal partiler değişse de, bu sağ liberal politikalarla Türkiye'nin enerji alanında dünyadaki genel liberalizasyon sürecine eklenmesi gibi bir programın uygulanması söz konusu.

Tabii, 1980'lere kadar devam eden süreç içerisinde Türkiye, enerji alanında çok büyük işlere de imza atmış. Özellikle burada Sayın Gültekin Türkoğlu'nun Türkiye Elektrik Kurumunda Genel Müdürlük yaptığı yıllarda, o dönem yapılan büyük projelere atılan imzaları, istihdam politikalarıyla, yapılan yatırımlarla da hatırlamamak ve bunlara ilişkin o parlak dönemi anmamak mümkün değil.

1930'lardan itibaren, yani Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, Türkiye'de Maden Tetkik Arama gibi, Etibank gibi, Elektrik İşleri Etüt gibi, İller Bankası ve Devlet Su İşleri gibi kurumların oluşturulması, 1953'te Birinci İstisare Enerji Kongresinin yapılması, 1970'te Türkiye Elektrik Kurumunun kurulması, bu yıllarda çok büyük üretim santrallerinin devreye girmesi, enerji alanında bütünlüklü politikaların yürütüldüğü, bu politikaların sonuçlarının yaşandığı dönemler olarak, gerçekten altın yıllar olarak tarihe geçer. Ama dediğim gibi, dünyadaki genel liberal sağ politikaların Türkiye'de yarattığı dayatmaların bir sonucu olarak, başta 1984'teki 3096 sayılı Yasayla başlayan, daha sonra bu Yasaya istinaden 1989'da bunun bir örneği olarak yapılan bir İmtiyaz Sözleşmesi dediğimiz, İstanbul'un Anadolu Yakası'nda, AKTAŞ'ta bir özelleştirme örneğiyle, Türkiye'nin halen daha milyarlarca dolar zarara uğratıldığı ve yine 1993 yıllarında bu Yapısal Değişim Programı adı altında Türkiye Elektrik Kurumunun ikiye bölündüğü; daha sonra, yapışletdevret, yapışlet, işletme hakkı devri gibi modellerin Türkiye'nin gündemine sokulduğu; daha sonra bu ikiye bölünmenin yeterli görülmemiş, TEAŞ'ın kendi içerisinde üçe bölündüğü; 1999'daki Marmara depremiyle Türkiye büyük bir travma yaşarken, bu programı uygulayanların, Anayasanın 47, 125 ve 155. maddelerini değiştirmek suretiyle tahkim yasaları çıkararak, enerji alanındaki serbestleştirme, piyasalaş-

tırma, liberalleştirme programının hızla uygulandığı yılları ve en son olarak da 2001 yılında meşhur 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun kuruluşuyla, Türkiye'nin enerji alanında çok başlı, çok parçalı, bütünlüklü olmayan politikasının ya da politikasızlığının içine sürüklendiği bir dönemi yaşadık. Yani son 20 yıl, enerji alanı bir kamu hizmeti anlayışından, bir planlama anlayışından vazgeçilerek, bu alanın serbest ticaret faaliyeti, bir kârlılık temelli piyasa modeli olarak, "Müşteri, pazar" gibi kavramlarla anıldığı bir dönem söz konusu.

Bu dönemin sonuçları olarak, 2007 yılının ikinci yarısında ya da hazirandan bu yana da çok yoğun bir şekilde Türkiye'de bir elektrik kesintileri, enerji krizi tartışmalarıyla da karşıyayız. Aslında, Elektrik Mühendisleri Odası son 34 yıl içerisinde elektrik krizinin, enerji krizinin bir problem olarak bu ülkenin başına çok ciddi sorunlar getirmeye başladığını hep işaret etti. Örneğin, bu alanda yaptığımız "Enerjine sahip çık, geleceğini karartma" kampanyamız, "Türkiye karanlıkta kalsın" broşürlerimiz hep bu alana ait bir vurguyu taşıyordu. Vurgumuz da şuydu: Türkiye'de son 4 yıl içerisinde, son 20 yıldaki bu liberal politikaların bütün olumsuzlukları içerisinde son 4 yılda daha çarpıcı bir şey vardı; enerji alanına yatırım yapılmıyordu. Yatırım yapılmaması, Türkiye'nin her yıl elektrik enerjisine olan talep artışına rağmen, mevcut üretim kaynaklarımızın mevcut talebi karşılayamaz bir noktaya gelmesine yol açtı. 2007 yılında görülen tablo bu.

Bugün baktığımızda, 2007 yılı Ağustos ayı itibarıyla kurulu gücümüz 41 bin 375 megavata ulaşmış. Yine 2007 yılı Ağustos ayında puantımız 28 bin 740 megavat seviyelerine kadar gelmiş. Yani 2007 yılı tüketim artışı ilk 7 ayda yüzde 7 öngörülmesine rağmen, 2007'de gerçekleşen yüzde 8.5 olmuş. Son 4-5 yıl içerisindeki elektrik enerjisine olan talebin ise ortalama yüzde 6-7 oranında arttığına şahit oluyoruz bu dönem. Bu, pratik olarak bizce şu anlama geliyor: Bugün 41 bin megavata ulaşan kurulu gücümüzün son 4 yıl içerisinde yüzde 6-7'lik bir talep artışına orantılı olarak, yılda en az 2500-3000 megavat arasında bir kurulu gücün devreye sokulması gerekiyor.

Bu yatırımın kim tarafından devreye sokulacağı tartışması değildir bu tartışma; çünkü özel sektör

tarafından, kamu tarafından, kim tarafından devreye sokulursa sokulsun, böyle bir talep artışına karşın bu önlemleri almak zorundasınız. Çünkü elektrik enerjisinin yine temel özelliklerinden biri de, hepimizin de çok iyi bildiği gibi, elektrik enerjisinin depo edilememe özelliği. Bu nedenle, üretildiği anda tüketilmek zorunda olan bir elektrik enerjisi için yapılacak yatırımların doğru bir planlama anlayışıyla, kısa, orta ve uzun vadede gündeme gelmesi, bu yatırımların yapılması lazım; ama maalesef, bu yatırımlar yapılmadı.

Türkiye'nin enerji talebi artışına uygun olarak, bu yatırımların son 4 yıl içerisinde özel sektör yatırımları olarak ortalama yılda 700 megavat civarında kaldığına şahit olduk. 4628 sayılı Yasayla da zaten kamunun bu alana yatırım yapmasında engeller çıkartıldığı için, Türkiye, doğal olarak bir enerji kriziyle karşı karşıya kaldı. Maalesef, hem bu yıl itibarıyla, hem de önümüzdeki yıllarda bu açık, eğer çok ciddi önlemler alınmazsa, daha da büyüyecek ve Türkiye, elektrik kesintileriyle karşı karşıya kalacak. Bunları gidermek üzere, son dönemde Enerji Bakanının İran'a yaptığı ziyarette, bunların alt başlıklarından biri de, yılda 3-6 milyar kilovat/saat arasında elektrik enerjisi ithalinin yapılması, yine İran'la Türkiye arasında üç tane doğalgaz santralının anlaşmasının yapılmasıydı.

Yine ağustos ayında, ciddi anlamda elektrikte arz güvenliğinin sıkıntılı olduğu tarihlerde, Enerji Bakanı, aslında durumu son derece net bir şekilde, yıllardır Elektrik Mühendisleri Odasının ifade ettiği şeylerin paralelinde ifade etti. Hilmi Güler, tam o günlerde düzenlediği basın açıklamasında aynen şunu diyor: "Özel sektörün yatırım yapmama tavrını sürdürmesi halinde gerekli değişiklikler yapılarak, bu yatırımları kamunun gerçekleştirmesi gerekiyor. Avrupa Birliği müktesebatı açısından da, biz istesek de, ihtiyacımızı ifade etsek de, kanun, kamu eliyle elektrik üretim tesisleri ve santralleri kurduurmuyor. Bunları biz kuralım diye ortaya çıktığımızda da devletçilikle suçlanıyoruz. Şu kadar sene içinde özel sektör bu yatırımlara girmede. Özel sektör biraz da tatlı kârlara alışmış durumda. Özel sektör, alım garantili programlara alışmış. Biz de isteseydik, alım garantili olarak yap-işlet-devret ve yap-işlet gibi bir modeli uygulayabilirdik. Uyguladığımız anda, çocuklarımız da, torunlarımız da bundan etkilenirdi." Aslında bu, son tablonun, durumun bir itirafı. Türkiye, maalesef bu noktaya adım adım getirildi.

Biraz önce değerli konuşmacıların da ifade ettiği gibi, nasıl bu ülkenin en güzel bölgelerinde şirketlerin kârlarını daha da arttırmak adına mobil santraller gibi doğa ve çevreye korkunç felaketler sunan çözümlerle karşı karşıya bırakıldı ya da son 1,5-2 yıldır Türkiye enerji kaynaklarını doğru kullanmak yerine nükleer santral tartışmalarıyla zaman kaybettirildiyse, aynı zamanda bu abartılı talep tahminlerinin başka bir boyutu da, Türkiye'nin mevcut üretim tesislerinin de doğru bir şekilde yönetilmemiş olmasıydı. Türkiye, bir taraftan mevcut kaynaklarından yaptığı, kendi doğal kaynaklarından ürettiği, üretimini yaptığı santrallerin kapasite kullanım oranlarını son derece düşük tutarken, yani bunları verimli çalıştırmazken; diğer taraftan dağıtım şebekelerimizdeki kayıp ve kaçakları gidermek üzere bütünlüklü bir politika yürütmezken, yine aynı zamanda enerjiyi etkin ve verimli kullanmak üzere bir program geliştirmezken; tam tersine, dışa bağımlı, "Al ya da öde" şeklindeki 20 yıllık alım garantili doğalgaz anlaşmalarıyla, enerji alanında bundan sonra karar verme sürecinde de bundan sonraki iktidarlar açısından da, siyasal partiler açısından da kaybetti.

Böyle bir tabloda nasıl bir bütünlüklü enerji politikası çıkartılır, bunu kimse kestiremiyor artık. Bunun kestirilemediğinin en basit ifadesi, örneğin, Antalya yöresinde, Ege Bölgesinde ağustos ayında yoğunlaşan hava sıcaklığı nedeniyle iklimaların yoğun kullanımı nedeniyle kesintiler yaşanırken, bir bakıyorsunuz, Bakan, Antalya'ya mobil santral öneriyor, Antalya gibi bir turistik yöremizde bir mobil santral önerisinde bulunabiliyor. Sonra dönüyor, 3-3,5 yıl çalıştırılmayan ve bu konuda hukuksal bir mücadele verilerek, Samsun halkının ve Samsun'daki sivil toplum örgütlerinin, duyarlı kesimlerin haklı çıktığı mobil santralleri 3,5 yıl sonra çalıştırmaya başlıyor. Yani bugün bütünlüklü bir politikadan bahsetmek maalesef olanaklı değil; bunun yerine gününbirlik çözümler söz konusu. Aynı zamanda, bugün başlansa, herkesin de ifade ettiği gibi, en az bir 10-15 yıl sürecek olan, 15 yıl sonra tamamlanacak olan nükleer santraller bugün halen şu andaki enerji krizinin çözümümüştü gibi sunuluyor. Kaldı ki, üç tane nükleer santral kurulsaydı bile, herkes tarafından biliniyor ki, 15 yıldaki mevcut kurulu gücün Türkiye'deki toplam kurulu gücün sadece yüzde 3'ünü ya da 4'ünü karşılayacak.

Türkiye, böylesine gününbirlik, öngörüsüz çözümler içindeyken, biz Elektrik Mühendisleri Odası olarak, bu politikaların artık ülkenin ener-

ji gibi stratejik bir alanda Türkiye'yi büyük bir tehlikeye ittiğine ısrarla vurgu yaptık. Başta 4628 sayılı Yasa olmak üzere; yani kamunun bu alandaki rolünü engelleyen, bütüncül politikasını yok eden bu Yasa başta olmak üzere, bütün bu serbestleştirme, özelleştirme politikalarından hızla vazgeçilmesini ve enerjinin bir kamu hizmeti anlayışıyla, bir sosyal hak olarak yaşamın bütün alanlarında etkin, verimli kullanılması, doğru üretilmesi, doğru dağıtılması için, kamunun rolünün artırılması gerektiğine ısrarla vurgu yaptık. Yine bu enerji alanındaki çok başlı yapıda, artık Enerji Bakanlığı, EPDK gibi iki ayrı kuruluş yerine, Enerji Bakanlığının bağlı olduğu bütün birimleri birliğe; yani Devlet Su İşleri'nden MTA'sına, Elektrik İşleri Etüt İdaresinden Türkiye Kömür İşletmesine kadar bütün kuruluşlarıyla, kısa, orta ve uzun vadede bütünlüklü bir politika geliştirmesini, bu politikalarla enerjideki dışa bağımlılığı en az seviyeye, yani bugün yüzde 70'leri bulan enerjideki dışa bağımlılığın en az seviyeye indirilmesini; Türkiye'de enerji alanında ArGe faaliyetlerinin özendirilmesini, bu arada yatırım yapılmasını, yerli kaynaklara öncelik verilmesini, enerji kaynaklarında çeşitliliğin sağlanmasını, özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarının üretimdeki paylarının artırılmasını, kayıp ve kaçakların önlenmesini ve bu anlamda da enerjinin kısa, orta ve uzun vadede konunun bütün bileşenlerini bir araya getiren doğru bir enerji yönetim anlayışıyla yürütülmesini savunduk. Bütün bu sözlerimiz, yıllardır yaptığımız tartışmalar, forumlar, sempozyumlar, maalesef Türkiye'nin enerji alanındaki öngörüsüzlüğü konusunda; yani Enerji Bakanlığının ısrarlarına ve yönelimlerine çok fazla etki etmedi. Bunun en somut ifadesi olarak da, hepinizin anımsayacağı gibi, 1 Temmuz 2006'da Ege Bölgemizi kapsayan tam 13 ilde 6 saat elektrik kesintisi uygulandı, elektrikler kesildi.

Neler oldu 1 Temmuzda? Elektrik satış fiyatları saat 20.00'den sonra ucuz olması nedeniyle, bu santraller, elektrik fiyatlarının pahalı olduğu saatlerde sisteme elektrik satmaktaydı; ucuzladığı saatlerde ise sistemden elektrik çekmeyi tercih etmekteydi. Kimdi bunlar; otoprodüktörler. Türkiye'deki elektrik enerjisi üretiminin sadece yüzde 10'unu oluşturan otoprodüktörlerin sistemden ucuz elektrik alma adına, sadece yüzde 10'unun böyle bir tercihte bulunmasıyla, 13 ilde birden 6 saat boyunca elektrikler kesilebiliyorsa,

yarın bu çok başlı parçalı yapıyla ülkemizi nelelerin beklediğini, ne tür sorunlarla karşılaşacağımızı tahmin etmek çok kolay.

Biliyorsunuz, son dönemde, en yoğun olan turistik bölgelerimizde, Aydın, Nazilli, Didim, Manisa, Alanya, Manavgat, Kemer ve Kaş gibi yerlerde plansız elektrik kesintileriyle Türkiye karşı karşıya bırakılmış, üretim ve tüketim bıçak gibi kesilir bir noktaya itilmiş durumda. Türkiye, 2006 yılı sonu itibarıyla 174 milyar kilovat/saatlik elektrik enerjisi üretimiyle tüketim açısından başa baş gelmiş durumda bugün.

Bu politikalar devam ettiği sürece, Türkiye, karanlıkta kalma riski değil; maalesef, bizatihi karanlığın kendisiyle baş başa kalacak. Bu politikaların hızla değiştirilmesi gerekiyor. Başta da söylediğim gibi, Türkiye'nin mevcut kaynaklarının doğru bir şekilde planlandığı, bunların kamu eliyle bir seferberlikle üretime yöneltildiği, bu alanda araştırmageliştirme faaliyetlerinin ve teknolojinin geliştirildiği; Türkiye'nin enerji üretim, iletim ve dağıtım sisteminin bir bütünsellik arz ettiği yeni bir siyaset anlayışına, yeni bir enerji demokrasisine ihtiyaç var.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

PANEL YÖNETİCİSİ Cengiz beye teşekkür ediyoruz.

Aslında, 80 sonrası yeni dünya düzeni ve küreselleşme, kapitalizmin enerji politikaları ulusal ölçekte çok değişiyor, artık devlet politikası haline geliyor. 2002 yılıydı, Çırağan Sarayı'nda bir Enerji Şûrası düzenlenmişti. Biz de Elektrik Mühendisleri Odası adına katılmıştık. Sayın Hilmi Güler de o toplantıdaydı. "Hidroelektrik potansiyelin 3'te 1'i kullanılmıştır, diğer 3'te 2'si 2013 yılında tamamlanacaktır. Türkiye'nin kömürünün 3'te 1'i çıkartılmıştır, 3'te 2'sinin çıkartılması ve termik santrallerin yapımı şu tarihte gerçekleşecektir. Rüzgârı şöyle yapacağız, petrolü böyle bulacağız" şeklinde beyanları vardı; ama hiçbir şekilde de nükleer santrallere gönderme yapmamıştı. Yani AKP Hükümetinin ilk döneminde, Enerji Bakanının kamuoyuyla tanıştığı ilk toplantıda, ilk deklaresinde nükleer santral yoktu. Ama nükleer santral, 80 sonrası o küreselleşen kapitalizmin enerji alanına ilişkin bir devlet politikası halinde artık. Bu devlet politikası sürüyor, siyasi iktidarlarla da çok bağlı olmayan bir şekilde sürüyor.

Cengiz bey bir Temel fıkrası anlattı. O zaman, ben de bir Kırşehir fıkrası anlatayım. Kırşehirli Neşet varmış; aynı köyden birisiyle kan davası var. Bir onlar vuruyor, bir karşiki vuruyor; bir onlar vuruyor, bir karşiki vuruyor. Karşı taraf cezaevinden çıkacak, saat 12.00'de köye minibüs gelecek, Neşet de tepede pusuya yatacak, gelir gelmez indirecek. Saat 12.00, yok; 13.00, yok; öğlen sonu oluyor, yok; gece yarısı oluyor, "Allah vere de, başına bir şey gelmeye" diyor. (Gülüşmeler)

Klasik formatımız aslında bitti. Eğer panelistlerin ilave etmek istediği, eksik kaldığını düşündüğü bir şey varsa, onları dinleyelim.

Evet, Gültekin beyden başlayalım.

Buyurun.

GÜLTEKİN TÜRKÖĞLU Ben, enerji konusunda yaşanan sıkıntıların bilinçli olarak yapıldığı düşüncesindeyim. Biz Ankara'da oturanlar çok iyi biliyoruz; seçimlerden hemen sonra Belediye Başkanı Ankara'da su sıkıntısını ortaya koydu, suları kesmeye başladı. Fakat ne hikmetse, üçdört gün sonra sular şakır şakır akıyor, yine bulvarlarda fıskiyelelerden sular akıyor. Demek ki, bu işlerde bir manipülasyon var, yani elektrikte de aynı şey var. Yıllardan beri rehabilitasyon programı yapılır, hatta 2004 yılındaki Strateji Belgesinde de bu resmen geçti, hâlâ daha rehabilitasyon yapılmadı. Rehabilitasyon yapılmamasının nedeni, kamunun elektrik tesisi yatırımı yapmamasından kaynaklı.

Devlet Su İşleri'nin bitmekte olan projeleri var; bunlara yeterli ödenek ayrılmadığı için, yıllardan beri bunlar uygulanmadan kalıyor. Afşin Elbistan B Santrali bitti. Yıllık üretimi 9 milyar kilovat/saat. Ama orada kömür yatıyor, kömürü çıkarmak için ihale dört defa ihale edildi. Aşağı yukarı 45 senedir kömür çıkarılmadığı için, Afşin Elbistan B Santralinin kömürü yok. Afşin Elbistan'a A Santralinin kömürü veriliyor. A Santrali de gerekçe olarak, "Rehabilitate edilecek" diyor. Bunca yıl elektrik sıkıntısı çekmedik. Rehabilitasyonu o zaman yapsaydık, orada da bir o kadar kazancımız olacaktı. Yani aşağı yukarı 30 milyar kilovat/saatlik bir üretimi bile bile yapamaz duruma geldik.

Bir de DUY uygulaması var; bu da bir başka oyun. Bir gün önceden, sistemin ihtiyacı olan elektrik ... üreticilerden fiyat alıyorsunuz. En ucuz fiyat verenden başlıyorsunuz, o yetmezse bağlı olanlardan alıyorsunuz. Tabii, bu sistem eğer yeterli üretim imkânınız varsa çözüm getirir, ucuz elektrik alabilirsiniz. Siz, güne talebin

altında bir üretimle başlarsanız, bu sefer pahalı elektrik almak zorunda kalıyorsunuz. Bunu seven üreticiler üretim yapmamaya başladılar. Yani otoprodüktörler ve özel üretim şirketleri özellikle üretimlerini kısıyorlar ki, fazla elektrik sat-sınlar diye. Bu, bir nevi onlara imkân sundu. Bu da büyük bir sorun yaratacak gibi gözüküyor.

Teşekkür ederim.

PANEL YÖNETİCİSİ Biz teşekkür ediyoruz.

Buyurun Sayın Pamir.

NECDET PAMİR Eğer sorular olursa, aklımız erdiğince yanıt veririz. Belki birkaç ufak tefek çarpıklığa değinmekte yarar var. Çarpıklıktan ziyade, sabah kısa bir korsan bildiri sunarken değindim; mesela, elektriğe zam yapmamakla övünüyorlar. Aslında bu seçim öncesi tamamen bastırılmıştı. Zaten pahalı, konutlarda göreceli olarak OECD'yle kafa kafaya. Ama özellikle sanayinin kullandığı elektrikte Türkiye'de, OECD'nin birçok ülkesinin üzerinde elektrik maliyetleri. Hatta devletin kendi resmi rakamlarına da baksanız, o tabloları görüyorsunuz; Türkiye pahalıya satıyor elektriği. Ama bir de özellikle kamu kurumlarının birbirine borçları söz konusu ve mart ayı itibarıyla da bunun arttığını biliyorum. Mesela, bugün TEDAŞ'ın TETAŞ'a borcu yaklaşık 5.5 katrilyon üçüncü ayda. Şimdi bunun 66.5 olduğunu söylüyor arkadaşlar. EA-ÜŞ'ın BOTAŞ'a borcu 3 katrilyonun üzerinde. Yani bastırılmış bir şey var, IMF ve Dünya Bankası bir taraftan bastırıyor. Bunları bir şekilde tüketiciye yansıtacaklar. Kelimelerle oynayarak bastırılmış bir olay var. Bu, yol, su, elektrik olarak yakında dönecek bize.

Bir de tabii, doğaldır, ülkeler arasında belli dönemlerde elektrik transferi de olabilir; yani Gürcistan'dan alırsınız, bir dönem yine oraya verirsiniz. Bu, herkesin ihtiyacının maksimum olduğu dönemlerde karşılıklı yarara dayanıyorsa, tamam; ama bu kadar krizden söz ettiğimiz elektrik kesintileri, aslında bakımonarım diye yutturulan planlı elektrik kesintileri yaşıyoruz yaz dönemlerinde. O süreçte, siz bir taraftan Yunanistan'a, bir taraftan da Kuzey Irak'a elektrik veriyorsunuz! Rakamlarda hata olabilir, çünkü resmi belge değil elimdeki; ama orada çalışan arkadaşlardan aldığım rakamlara göre, KARTET denilen şirket aracılığıyla Kuzey Irak'a orayla politikamızın ne kadar ters düştüğü ayrı bir konu 5.2 sentten elektriği veriyorsunuz. O şirketin de 18-20 sente karşı tarafa sattığı söyleniyor bu kadar sıkıntımız olduğu dönemde. Aynı şekilde, Yunanistan'a da ciddi miktarlarda veriliyor. Bu-

nu da güya ocakşubat döneminde geri alacakmı-
şız. Bizim asıl sıkıntımızın olduğu dönem bu dö-
nem, siz şu dönem Yunanistan'a veriyorsunuz.
Aynı fiyatlandırmayla ocakşubatta, bizim ihtiya-
cımızın olmadığı dönemde alacağız.

Soru olursa, onlara da yanıt vermeye çalışırız.

PANEL YÖNETİCİSİ Buyurun.

CENGİZ GÖLTAŞ Arkadaşlar; önümüzdeki
dönem, AKP'nin ikinci beş yıllık dönemi. Bu
dönemde, enerji alanında, bizce iki tane önemli
problem yakıcı bir şekilde bizi bekliyor. Bunlar-
dan ilki nükleer santral tartışmaları. Bu tartışma-
larla kalmayacak artık. AKP, aldığı oy oranıyla
kurumsal olarak 60. Hükümet, ayaklarını biraz
daha sağlam basarak, uluslararası şirketlerin,
IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşların da, Avru-
pa Birliği içerisindeki küresel sermayenin deste-
ğiyle, Türkiye'yi bu enerji sürecinde nükleer
santral macerasına daha ısrarla itmeye çalışacak,
bunun somut adımlarıyla karşı karşıya kalaca-
ğız.

Bu dönem, başta Türk Mühendis Mimar Odala-
rı Birliği, konuyla ilgili bütün kurum ve kurulu-
şlar ve özellikle nükleer santrallerin kurulacağı
söylenen bölgedeki yurttaşlar, birlikte çetin bir
mücadeleyi yürütmek durumundayız. Yine aynı
şekilde, bu dönem, özelleştirmeler kapsamı içe-
risinde dağıtım şebekelerinin özelleştirilmesinin
de yaşanacağı; Türkiye'de enerji alanında bu ku-
ralsızlığın ve bu dağılıklığın, bu dağıtım şebe-
kelerinin özelleştirilmeleriyle daha da işin için-
den çıkılmaz hale geleceği bir dönem daha ola-
cak. Yeni AKTAŞ'lar, ÇEAŞ'lar, Çukurova
Elektrik'ler yine karşımıza çıkacak. Yolsuzluk
süreçleriyle beslenen, Beyaz Enerji operasyon-
larıyla, Sayıştay raporlarıyla, Denetleme Kurulu
raporlarıyla, Yüce Divanda yapılan sorgulama-
larla beslenen sürecin benzerleriyle karşı karşıya
kalacağımızı sanıyorum.

Böyle kötümser şeyler söyleyerek, bu son günde
içinizi karartmak niyetinde değilim; ama zor bir
dönem bizleri bekliyor enerji alanında.

PANEL YÖNETİCİSİ Buyurun Tevfik bey.

TEVFİK DEMİREL Bir de tüketim yanından
değerlendirilebilir mi, bu konuyu açmak istiyorum.
Gültekin bey, belediye aydınlatmalarıyla
kısmen olsun değildi. Elimizde belli bir kayna-
ğımız var; bunları tüketeceğiz, paylaşacağız.

Ama öyle sınırsız bir tüketim var mı? Bu tüke-
tim alışkanlığımızı sorgulamak, irdelemek, bu
konuda bir çalışma yapmak mümkün mü, böyle
bir sonuca ulaşmak mümkün mü?

Bir örnek vereyim. Yanılmıyorsam, Samsun
Mastır Planı 1985 yılında yapıldı, 30 yıllık bir
proje olarak önümüze konuldu; ama 10 yıldan
sonra kablolar sinyal vermeye, patlamaya başla-
dı. Ben, bunun bir mühendislik hatası olduğunu
düşünmüyorum. Enerjinin tasarrufu yönünden,
bu sınırsız tüketim alışkanlığını da bir sorgula-
mak, irdelemek gerekmez mi?

GÜLTEKİN TÜRKÖĞLU Tabii, enerjinin ta-
sarrufu deyince yanlış anlama oluyor; yani
"Enerjiyi kısıtlım, az kullanalım" gibi. Bunun
şeyi enerjiyi verimli kullanmak, yani birim iş ba-
şına sarf edeceğimiz enerjiyi daha az kullanarak
aynı işi elde etmek. Bu, talep tarafı yönetimi de-
nilen bir modelle gerçekleştiriliyor. Üretim
planlaması gibi, talebi de planlayabiliyorsunuz.
Kaynaklarınız belli yahut yatırım yapacak finan-
sal güçleriniz belli; ama o finansal gücü daha
fazla elektrik enerjisi üretmek için kullanacağı-
nıza, o daha fazla üreteceğiniz elektrik enerjisi-
yle elde edeceğimiz 100 birim işi daha az elektrik
enerjisi kullanarak elde etmek şeklinde düşünü-
yor bütün gelişmiş ülkeler. O bakımdan, Türki-
ye'de, çimento sanayii gibi, elektriği çok tüketen
sanayiye bırakıyorlar, kendileri daha az elektrik
tüketen sanayiyle gelişıyorlar. Bizim de makro

seviyede planlama yaparken, Türkiye'yi bu yön-
de bir yola sokmamız lazım; yani daha az enerji
tüketen sanayiyle kalkınmak. Bu, bir nevi daha
az enerji tüketme yönünde bir şey oluyor; yani
daha az para harcıyorsunuz, kaynaklarınızı daha
az kullanıyorsunuz ve ileriye daha çok kaynak
bırakabiliyorsunuz. Bu mümkün.

PANEL YÖNETİCİSİ Buyurun.

SALONDAN Bütün konuşmacılara çok teşekkür ediyorum.

Ben, sokaktaki vatandaş olarak şunu anladım:
Gayet güzel bölüşülmüş, paylaşılmış bir enerji
tablosuyla karşılaştığımızı anladım. Kaynakları-

mız var; ama bunların hiçbirine bakmadan, çokuluslu şirketler ve uluslararası şirketler ne istiyor? Ayrıca, enerji üretiminin maliyetlerini ve nükleer santralin maliyetlerinin ne kadar yüksek olduğunu anladım.

Gültekin bey, 8 milyar olarak açıkladınız, değil mi?

GÜLTEKİN TÜRKÖĞLU 1500 megavatı oranlayarak söyledim. Aslında normalde 1000 megavatlık bir santral 5 milyar dolar.

SALONDAN Yalnız, burada söylenmeyen ve beni sokaktaki insan olarak en çok düşündüren konu insan maliyeti. En son bir araştırma okudum; İngiltere'de, Amerika'da, Fransa'da, Kanada'da ve İspanya'da yapılmış nükleer santrallerin kurulu olduğu çevrede ikamet edenlerde, lösemide yüzde 21'lik bir artış tespit edilmiş. İngiltere'de yine nükleer santral civarında yaşayan insanlarda, göğüs kanserinde yüzde 15 artış tespit edilmiş. Yani nükleer santralin maliyetinin dışında, o civarda, o bölgede yaşayan insanlar üzerinde bir sağlık maliyeti var, hele kaza halinde sonsuz bir maliyet ki, Çernobil'in faturasını biz Karadeniz bölge insanları, yakınlarımızı kanserden kaybederek ödemeye devam ediyoruz. Hele ülkemizde bir santraldeki kazanın maliyetini düşünmek mümkün değil; yani sonsuz bir maliyet olacak. Yani bu maliyetleri hesap ederken, toplumsal maliyetlerin de konulması lazım; yani sadece enerji hesabıyla bitmiyor.

Bir şey dikkatimi çekti. Finlandiya, sera gazlarını azaltmak istediği için Avrupa'da tek yatırımcı olduğundan bahsettiniz. Ancak, uranyum madenciliğinde, nükleer tesisin malzemesinin üretimi, inşası ve sökümü sırasında gayet de önemli bir miktarda sera gazının yine ortaya çıktığını; yani küresel ısınmaya nükleer santralin çözüm olmadığını okudum. Bu konudaki fikrinizi öğrenmek isterim.

Bir de Necdet beye bir sorum olacak. Kömür santralının gerçekten akışkan yatakla sera gazlarının önlenip önlenmediğini sormak istiyorum.

Çok teşekkür ediyorum.

GÜLTEKİN TÜRKÖĞLU Tabii, bu yatırımlarda sosyal maliyeti dikkate almak her tip yatırım için gerekli; yani kömür santrali için de, hidrolikler için de, nükleer için de gerekli. Ancak, bu yatırımlarda nükleer santralle diğer santralleri mukayese ederseniz, istihdam yaratmak bakımından, bir Afşin Elbistan Santralının nükleer santralden kat be kat üstün olduğunu görmekteyiz.

Sera gazı yönündeki şey de, mesela, Tony Blair'in 16 kişilik danışma grubu içerisinde bir profesör, nükleer santrallerde sera gazını en fazla toplamda yüzde 8 azalttığını ifade ediyor.

NECDET PAMİR Biliyorsunuz, sera gazı yayılımı konusunda, hem Türkiye'de, hem de dünyada iki farklı ekol var; bunların kimisi sadece araştırmacı, kimisi de belli lobilerin bilim alanındaki uzantıları olabiliyor. Onları olabildiğince ayırmak lazım. Ama Türkiye'de de bir grup bilim insanı, genelde de bilgisine güvendiğimiz insanlar, akışkan yatak teknolojisine dayalı santrallerde doğru kömür tipi, doğru temizlemeden sonra yapılan yakma sonucunda hem veriminin arttığı, hem de çevre riskinin kabul edilebilir düzeylere indiğini söylüyor genel olarak. Kimisi bunu dinlemek bile istemiyor; ama belli bir kesim de öyle uca gidiyor ki, örneğin, sadece Türkiye'de rüzgârla ve güneşle bütün elektrik sorunumuzu çözermişiz gibi. Bunları ortaya attığımız zaman, inandırıcı olabileceğimiz birçok şeyde kaybedebiliyoruz. Böyle iki kategorik tartışma grubu var. Ama yine Amerikan Enerji Bakanlığının web sitesini sürekli takip etmeye çalışıyorum; orada da hedefleri, önümüzdeki 10 yıl içinde sıfır emisyon dan söz ediyorlar kömürde. Çünkü her ülke kendi kaynaklarını dikkate alarak, enerji arz güvenliği konusunda birtakım yaklaşımlarda bulunuyorlar. Çin, enerji tüketim profilinin içinde yüzde 70 kömür kullanıyor, Kyoto Protokolünü umursamıyor bile; çünkü kendi gerçeği o, çok fazla aldırıyor. Amerika da kömür kaynakları açısından çok zengin; ama petrolde, erişmesinde sıkıntı çektiği ve çok saldırgan da olsa, yine de bir bedel ödediği, o nedenle de bir taraftan da mümkün olduğunca arz profilinin içinde bulundurmaya çalıştığı bir kaynak.

Dolayısıyla, "Kesinlikle şöyledir" diyemiyorum, ama elimden geldiğince oradaki çalışmalarını takip etmeye özen gösteriyorum. Biraz da bizim yapacağımız şey, kim kimdir, buna bakmak. Bir televizyon programına çıkıyorsunuz, "Ne konuşacağız?" diyorum çağırın sunucuya, "Ağabey, genel politika konuşacağız" diyor. "Peki, kim gelecek?" diyorum, "İTÜ'den bir hoca, ama ikiniz konuşacaksınız" diyor. Bir kurgu olduğunu sonra anlıyorsunuz. Gidiyorsunuz, sağ tarafınıza ... profesör sıfatıyla oturuyor, sol tarafınıza Güney Afrika'daki şeyin temsilcisi Osman ağabey oturuyor; yani bilim adamı sıfatıyla konuşuyorlar. "Ben, falanca şirketin temsilcisiyim" diye kamuoyuna öyle anlatsa, anlayacağım. Bir an

için, iki taraftan sizi silkelemeye çalışıyorlar. Ben, Anti Nükleer Platformu üyesi filan değilim; ama bildiğim şeyi de söylemek durumundayım. Onun için, bizim de yapmamız gereken şey, bu gibi şeyleri olabildiğince teşhir etmeye çalışmamız lazım; ama maalesef, bunların medyada da uzantıları var.

Kendi inandıklarımızda ısrarlı olmamız güzel bir şey; ama “Kategorik olarak karşı değilim” diyerek başlıyorsunuz, daha baştan siz fikrinizi söylediğiniz an, izleyenler açısından en azından ben öyle değerlendiriyorum yüzde 15-20 kaybediyorsunuz, hemen taraflar ayrışıyor. Onun için, olabildiğince objektif anlatıp, yine de fikrinizi söylemeniz lazım. Onun için, çok dikkat etmeye çalışıyorum.

PANEL YÖNETİCİSİ Buyurun.

CENGİZ GÖLTAŞ Aslında dünyada küresel ısınma konusunda yapılan tartışmalara, Necdet beyin ifade ettiği gibi, .bir katılım var; ama bu konuda görüş ayrılıkları da söz konusu. Örneğin, Kyoto Protokolünün imzalanmasına bir kısım insanlar karşı çıkıyorlar, bir kısım insanlar da “Hemen imzalanması gerekir” diyorlar. Problem şu: Aslında küresel ısınmanın enerjisiyle olan bağlantısı çok fazla olduğu için, dünyadaki ekolojik dengeyi bozan bu süreçte... Ama bir tablo var gerçekten. Enerji tüketimine ve enerji üretimine baktığınız zaman, dünyada çok ciddi adaletsizlikle karşı karşıya bulunuyorsunuz. Yani gelişmiş ülkelerin enerji üretimi konusunda bir doyumluğu var; ama gelişmemiş ülkelerin, sanayileşme, kalkınma, bir refah toplumu yaratma gibi taleplerden kaynaklı olarak, enerjiye olan ihtiyaçları var. Sonuç olarak, gereksinim meselesini neye göre tarifleyeceğimiz ciddi bir sorun. Kuzey ülkelerinin doymuşluğuna ve refah toplumu içerisinde onların gezegeni düşünür hale gelmelerine mi, yoksa az gelişmiş ülkelerin hâlâ bu adaletsizlik karşısındaki çırpınışlarına göre mi enerjiyi tarifleyeceğiz? Dünya ölçeğindeki bu küresel ısınmayla beraber, bu ekolojik dengenin bozulmasında nereden yana tutum alacağız? Hakikaten ilginç bir soru.

Tabii, enerjinin eşitsiz kullanımından sorumlu olanlar, bugün yarattığı tüketim çılgınlığının, felaketin sonucu olarak, gezegeni de ekolojik bir çöküşe doğru sürüklüyorlar. Ama bu sefer de artık Kyoto Protokolü daha ... bir hale geliyor. Ne deniliyor; “Karbon ticaretine dönüşebilir” deniliyor kimi çevreler tarafından. Onun için, haki-

katın bu enerji meselesinde de, “Ne için enerji, neye rağmen enerji ve nereye kadar üretim?” meselelerine doğru bakmak için, bu tüketim alışkanlıklarımızın değiştirilmesi; tüketim çılgınlığının da, bu sonsuz tüketim anlayışının da sorgulanması gerekiyor. Kalkınma kavramı içerisinde insanlar kapitalizmin köleleri haline getiriliyor, sürekli tüketmeye endeksli varlıklar haline getiriliyor diye düşünüyorum.

PANEL YÖNETİCİSİ Teşekkür ediyoruz.

Buyurun.

SALONDAN Panelistlere teşekkür ederim; çok güzel konulara değindiler. Benim sorum bütün panelistlere. “Enerji krizinin sinyallerini hissediyoruz” deniliyor. Kısa vadede enerji krizinin çözümü konusundaki görüşlerinizi merak ediyorum.

İkincisi, enerji krizi olduğu zaman, bu bağlamda elektrik kesintisi olacak. Elektrik kesintilerinde bu ülkenin kaybı ne kadar? Çünkü elektrik kesildiği zaman jeneratörler çalışıyor, üretim duruyor, insanlar çalışmıyor, işgücü kaybı oluyor ve saire. Bunların hesabı yapılıyor mu, yani var mı? Şöyle bir hesap yapılıyor mu: “Bu kadar kesilirse, şu kadar kaynak kaybı var” gibi bir hesap var mı, yok mu? Sadece karşı çıkmakla veya uzun vadeli çözümlerden ziyade, hemen çözüm bulmanın yöntemini de bu işin uzmanlarının bulması gerekir diye düşünüyorum.

Sayın Genel Müdüre katılıyorum; yani Türkiye’de kaynakların kötü kullanılmasından dolayı büyük bir kayıp var. Bu kaybı geri döndürmek gerekir. Çok şeyler söylenebilir belki, ama vaktinizi daha fazla almak istemiyorum.

Teşekkür ederim.

GÜLTEKİN TÜRKOĞLU Türkiye’nin elektrik enerjisi krizini atlama konusunda ben olumsuz değilim; yani Türkiye, kaynaklarını doğru kullanırsa, politikalarını doğru yaparsa ve bu küreselleşmenin baskısından kurtulursa...

SALONDAN Net bir şekilde, “Şunu yapsın, şu santral çalışsın, şurası çalışmasın” gibi... Siz, senelerdir bu işin başındaydınız ve hem iletim, hem üretim, hem dağıtımın başında bir insan olarak...

GÜLTEKİN TÜRKOĞLU Biraz önce rakamlar verdim. EÜAŞ, termik ve hidrolik santralle-

rin rehabilitasyonun zamanında yapsaydı yahut bugün başlayıp kısa sürede bunu bitirse, Devlet Su İşleri'nin inşa halinde olan ve bitmek üzere olan santrallerine yeterli tahsisat ayrılırsa, en çok biriki sene içerisinde bu sağlanır. Afşin Elbistan'ın kömür ihalesi yapılmadı. Belki de firmada anlaşamadılar, onun için oldu. Yani bunları yaparsanız, 2010 yılına kadar yahut 2011 yılına kadar sisteminizi herhangi bir sıkıntı olmadan götürebilirsiniz. Ama bu arada, bu kaçakları önlemek gerekiyor. Bu bir polisiye tedbirle olacak şey değil; TEDAŞ yahut iktidar, bu alacakların üzerine ciddiyetle, kararlılıkla giderse, bunu almaması mümkün değil. O zaman, yüzde 10'un üzerinde bir düşme olacak talepte; çünkü para vermeden kullandığı için, elektriği sınırsız kullanılıyor. Eğer parasını verecek olursa, daha tasarruflu kullanacak.

Bir de yatırım için kendi kaynaklarınızı savurgan bir şekilde kullanmamak gerekir. Geçmişte biz bunu yaşadık. Fırat üzerinde Karakaya Barajı'nı yaparken, Dünya Bankası kredi vermedi. "Kredi veririm, ama bir şartla; suyun kontrolü bende olacak" dedi. O zamanki hükümetler bunu kabul etmediler. Gerek Karakaya'nın, gerek Atatürk Barajı'nın finansmanı kendi kaynaklarımızla sağlandı. Olmayacak bir şey değil bu. Biraz önce söylediğim gibi, çok basit bir hesapla, bugün 3-4 milyar dolar rahatlıkla kazanılabilir. Yani bunlar olabilir. Tabii, proje bazında yapacak olursanız, 18 bin megavat kurulu gücü olan santralin yüzde 30'unu ancak gerçekleştirebilmişiz. Geriye 12 bin megavatlık bir santral yapabilirsiniz. Öncelikle yerli kaynaklardan elektrik üretimine önem vereceksiniz. Bugün 50 milyar dolar olan dış ticaret açığının 30 milyar doları sadece enerji için gerekli yakıtın ithali için harcanan para. Siz, eğer kendi kaynaklarınızı geliştirmezseniz, kullanmazsanız, bu 30 milyar dolar, önümüzdeki yıllarda çok daha yüksek rakamlara ulaşacak, kaynak ithal etmek için bile para bulamayacaksınız bir noktada. Onun için, doğru politikalar koymak; eşdost düşünmeden, işi yapabilecek olana yaptırmak gerekir. Şimdi öyle yapılmıyor, bir nevi rant transferi gibi oluyor, "Benim firmam kazanamadı" diye dört defa ihaleyi iptal ediyorsunuz.

Teşekkürler.

PANEL YÖNETİCİSİ Buyurun.

SALONDAN Necdet Pamir beye bir soru sormak istiyorum. GPRS ve uydu teknolojisine geldiği son noktada, uydudan bu ... kurulması anlamında bir çalışma var mı? İkincisi, Güneydoğu'da mayınlı bölgelerin temizlenmesi noktasında bir bilgi rica ediyorum.

Teşekkürler.

NECDET PAMİR Bizde üç temel disiplin vardır; petrol mühendisliği, petrol jeologları ve jeofizikçiler. Türkiye Petrolleri'nde de gerçekten dünyadaki gelişmeleri çok yakın takip eden, mesleğinde çok iyi yetişmiş ve Türkiye jeolojisini çok iyi bilen arkadaşlarım var; onlarla sık sık bir araya geliyoruz, konuşuyoruz. Yani uydudan görebileceğimiz şeyler birkaç metreyle sınırlı. Bunlar yüzeydeki belli sızıntıları tespit edebilir. Ama öyle iddialarla çıkıyorlar ki, dikkat edin, Internet ortamında o kadar fazla şey pompalanıyor ki, bir uçta "Türkiye petrol denizi" tabiri, öbür tarafta da "Hiç petrol yoktur" gibi iki tane birbirinin zıddı iddia var. Uyduyla tespit edebildiğiniz şeyler belli sızıntılardır. Bunlar herhangi bir boru hattının patlağıdır yahut ürün olabilir, ham petrol olabilir ya da onun dışında, aşağıdaki bir rezervuardan çatlarlar boyunca sızıntı olabilir, deniz yüzeyinde olabilir; ama kökünün neresi olduğunu, hangi rezervuar yapısından geldiğini bilmeyebilirsiniz. Bulgulardan bir tanesidir. Ama bir başına uydu teknolojisiyle bunun tespit edildiği noktada, dediğim gibi, bunu en iyi takip eden arkadaşlarımın dahi böyle bir inançları yok; ama bu bir yol, yöntemdir. Eğer öyle olmasa, örneğin, Karadeniz'de bir tane kuyu açabilmek için, üç boyutlu sismik çalışmalar dahi 150-200 milyon dolar civarında yatırım yapmazsınız ve sonunda da umduğunuzu bulamayıp gitmezsiniz; yani uydudan bakarsınız, varsa alır, o müthiş yapıyı üretirsiniz.

Onun için, uydu bir yöntemdir; ama onu kalkıp da tek bir yöntemmiş gibi getiren arkadaşlar çok haklı değiller. Arkasında ne var, bilemem; dikkat ediyorsanız, hep aynı şeyler sirküle eder. Bir tıp doktoruyla bir fizikçi arkadaş genelde bunları televizyonlarda anlatır ve onlar Kuvayı Milliye'dir, ona karşı tek bir söz söylerseniz... Yani ulusal kavramının da içi boşalıyor zaten. Onun için, olayları doğru mecrasında tartışmak lazım. Önce yüzey jeolojisi çalışması yapılır, formasyonların uzantısı belirlenir, ondan sonra sismik

etütlerle aşağıdaki yapıyı tespit etmeye çalışırsınız. İçinde petrol olabilir, gaz olabilir, su olabilir, kuru olabilir. Mutlaka sondaj yapmanız lazımdır somut bir şey söyleyebilmek için. Petrolü olabilir, gazlı olabilir; ama bu yeterli mi? Sondaj sırasında, sınırlı sürede, sınırlı teknik olanaklarla, belli basınç bilgileriyle, içerdiği sıgıyla ilgili bilgileri alırsınız. Bu, bir şeyler verir size; ama bunun uzun erimli üretim testleriyle kuvvetlendirilmesi gerekir. Çünkü muhafaza boruları indirilecek vesaire, yani milyarlarca dolarlık bir boyutta yatırım yapacaksınız. Acaba o rezervuar, o günkü petrol fiyatlarıyla ya da olası fiyatlarla sizin o yatırımları yapmanıza değer mi?

Bütün bunları yaptıktan sonra ve uzun erimli testlerde ürettiğiniz o debiye karşın basınç nasıl düşüyor, bunun hesabı kitabıyla onun uzanımını tespit edersiniz iyi kötü. Bütün bunlardan sonra, orada ekonomik anlamda üretmeye değer petrol ya da gaz var denilir. Bütün bunları yapmadan, “Üstünde yüzüyoruz” dediğiniz zaman, olmuyor, doğru değil; ama “Türkiye’de petrol yoktur” diye karşısına çıktığımızda, o da doğru değil. Yani iki uç arasında gidiyor. Bunu konuşması gerekenler, özellikle bu işten sorumlu olan Türkiye Petrolleri’ndeki arkadaşlarımız. Ama Bakanlık baskısı altında, devlet memuru olduğu için konuşmuyor. Maalesef, bazı odalar ve dernekler, dernekler dernek olduğundan, yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu yine TPAO içinde olduğundan, ya terfisinin önüne geçilir, ya yurtdışına iki kere az gider hesabına, az konuşuyor arkadaşlarımız. Bunların konuşulması gerekir, bunlar gizli kapaklı şeyler değil.

Mayınlı bölgedeki şeye gelince, Suriye sınırında zaten bizim de yıllardan beri bazı sahalarımız var; bunlar daha çok ağır petrol içerir. Ama sınırın öbür tarafında, Suriye’de daha verimli, petrolün daha kaliteli olduğu yapılar var. Henüz daha mayından temizlenmemiş arazide 20 civarında kuyu açıldı. Bu kuyulardan tümünde değil, 4 ya da 5’inde belli bulgular var. Küçümsemek için söylemiyorum; bunlar da günde 40-50 varil üretebilecek kuyular, yani çok marjinal kuyular. Bir bulguya işaret eder, ama bizim o sahalarımız müthiş keşifler değildir; ama bir şeydir, yani Türkiye çapında iyi kötü bir şeydir. Ama sınırın öbür tarafından, İran’da, Irak’ta 10 bin varillik, 20 bin varillik tek kuyudan söz ediyorum kuyular var. Ama bunlar bazen niye abartılır? Belli yöneticiler, diyelim ki Batman Bölge Müdürü ya da Adıyaman Bölge Müdürü, ya bir üst pozisyo-

na terfi için, ya bir şeyin hazırlığını yapıyordur, abartır. Bilinen bir sahanın içinde yeni bir tane kuyu açılmıştır, onu basına verir, kendi adıyla verir, bir süre sonra da bir yerlere gelmeye çalışır ya da bakan pozisyonunu devam ettirmek için, hükümet değişirken bir şeyleri abartır.

Tekrar ediyorum: Her bir varil petrol keşfinin ya da katkısının Türkiye’de önemli olduğuna inananlardanım.

“O arkadaşla ilgili, Batman Bölge Müdürüyle ilgili böyle şeyler de olabilir, temkinli karşılayalım” dedik. İstihbaratını almıştık. Bir ay sonra ayrıldı şirketten. Bunlar hep özel şirketlere geçiyorlar. Aynı Türkiye Petrolleri’nin başına, konunun hiç uzmanı olmadığı halde yurtdışından belli referanslar nedeniyle getirilip oturtulan Osman Saim Dinç’in, 4 sene o şirketin ne kadar gizli verisi varsa hepsini eline aldıktan sonra, yasayla kısıtlanmış olmasına rağmen, ortak iş yaptığımız bir şirket olan Çalık’ın ceo’su olarak, doğrudan buradan ayrılıp, ertesi gün o tarafa geçmesi gibi. 3 yıl hapis cezası var yasaya göre. Suç duyurusunda bulunulmasına rağmen, elini kolunu sallayıp geziyor. Üçer beşer o tarafa geçiyorlar bu arkadaşlar. Bir de böyle bir şey var. Yani Türkiye’nin en önemli sorunlarından biri de kadrolaşma. Kadrolaşmanın Türkiye’yi bu kadar tahrip ettiği ve referansın tek bir konuya indirildiği başka bir dönem hatırlamıyorum. Türkiye’nin önündeki en büyük tehlikelerden biri de, diğer sektörlerde olduğu gibi, enerji alanında bu kadrolaşma. Yani birçok bankada, orada burada başladı şehir dışına sürgünler. Enerji sektöründe de herhalde eskisinden çok daha yoğun olarak bunları göreceğiz maalesef.

PANEL YÖNETİCİSİ Buyurun Musa bey.

MUSA ÇEÇEN Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Akdeniz Enerji Forumunda, bir ... biraz damarına da bastık ve sağ olsun, çok güzel bir şey yaptı. Kayıpkaçak konusunda ayrı ayrı ölçümleme olmadığı için, bunu birlikte ifade ediyor Türkiye Elektrik Kurumu. “Aslında bizim kayıpkaçak toplamımız bu kadar değil; ama bunları düşürmekte de herkes aynı yöntemi kullanıyor” diye bir ifade kullandı. Çok üzerine gidince de şöyle bir açıklamada bulundu: “Aydınlatmanın üzerine atıyoruz” dedi. Yani kayıplarımızın büyük bölümünü aydınlatmanın içine atarsanız, o işletmeyi, o müesseseyi başarılı gösterme noktasında

kayıplarınızı minimize etmiş oluyorsunuz. Şu anda da Türkiye'de, hiçbir yatırım yapmadan, şebekenin neredeyse çökme noktasına geldiği bir ortamda, Avrupa ortalamalarını yakalayıp, hatta bir de sollamasının altında yatan en büyük etkenin bu olduğunu düşünüyorum. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bir de bu Enerji Verimliliği Yasasını TMMOB olarak biz çok destekledik; ama ben, samimi bulmadığımı ifade ediyorum. Hatta bu dönemde basınla bir görüşme olmuştu; ben, bu iktidarın Enerji Bakanını samimiyetsizlikle suçlamıştım. Çünkü enerji verimliliği konusunda gerçekten bu kadar titizse bu iktidar, yapması gereken ilk şey, İngiltere'nin bundan 3-4 yıl kadar önce yaptığı gibi... Türkiye'de Beko ve Vestel'den 800 bin tane buzdolabı aldılar ve bunları 20 yıllık krediyle dağıttılar. 800 tane buzdolabını alıp, yerine 88 vatlık buzdolabını koyarsanız, bir yılda 3 milyar 384 milyar kilovat/saat enerji tasarruf ediyorsunuz. Bu verimlilik, tasarruf da değildir.

Kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ilişkin, örneğin Afşin'le ilgili bir önermeniz oldu demin. Uzun vadede yapılacak işlere ilişkin, şebekelerdeki verimin artırılması ve kayıpların azaltılmasına yönelik yapılacak çalışmalar var ki, bunların kaynakları da yurtiçinde, Türk mühendisi ve işçisi. Bu kaynaklar tamamıyla ülkemizde kalacak. Buna nasıl yaklaşıyorsunuz?

Necdet beye de sorum şu: Krizi üretenler çözebilir mi? Şu anda Türkiye'nin ciddi bir enerji krizine sürüklendiğini görüyoruz. Biz, krizi üretenlerden, o cenahtan bunun çözümünü bekleyebilir miyiz?

Türkiye'de çok ciddi bir problem var. Az önceki oturumda, Samsun mobil santral konusunu işledik. Ama şu anda aldığımız bilgilere göre, Samsun tepkisiz. Bu tepkisizlik, aslında Türkiye'de genel olarak ciddi bir problem olarak karşımızda. Toplumsal psikologlar bunu kabullenilmiş çaresizlik olarak adlandırıyorlar; yani uzun süre bir mücadelenin verilmesi ve ondan sonra dönüp bakıldığında, aslında bir arpa boyu yol alınmamış olması, kişilerin tekrar aynı mücadelenin verilmesi konusunda, o toplumsal dinamikleri, muhalif kesimler içinde yer almayı gereksiz veya boşuna çaba olmalarından kaynaklanan bir şey. Bu böyle olunca, bizim aslında bundan sonraki mücadelemizin sadece teknik bir mücadele, bir yanı sıra da siyasi mücadeleye dönüştürülmesi bir yana, acaba psikolojik mücadele yöntemleri geliştirilmesi konusunda; yani o toplum mühendisliğiyle birleştirilerek yürütülmesi konusunda başka birtakım yöntemler kullanmamız gerekiyor mu? Bu konuda diğer konuşmacıların da görüşleri varsa, merak ediyorum.

Teşekkür ederim.

PANEL YÖNETİCİSİ Buyurun.

ZAFER KAMILOĞLU Sayın Genel Müdürümün ifadesiyle, enerjide, Türkiye'de geldiğimiz bu noktada bir kriz yaratıldı. Bu kriz, nükleer enerjinin gündeme gelmesi veya TEDAŞ'ın özelleştirilmesiyle ilgili diye anladım. Fakat ben, pratikte şunu çok rahat bir şekilde söyleyebilirim ki: Şu anda sistem işletmede artık bıçak sırtı olayıyla karşı karşıyayız, yani olmazsa olmaz. Az önce, bizim yaptığımız kesintilerden bahsedildi. Hakikaten, bunu çok yakinen yaşayan birisi olarak söylüyorum: Mevcut bu kapasiteyle santrallerde iyileştirme, rehabilitasyon bugün itibarıyla başlasa bile, 201011 yılına kadar bu krizin atlatılabileceği düşüncesine katılmıyorum. Hakikaten ciddi bir krizle karşı karşıyayız şu an. Onun için, çare, çözüm, üretim tesislerinin bir an önce devreye girmesi. Bir sistem işletmecisi olarak bunu söylemek isterim.

Necdet beyin de bahsettiği o yurtdışı enerji alışverişiyle ilgili olarak şunu söyleyebilirim: Yurtdışı bağlantılarında, biz Genel Müdürlük bazında, bazen enerjinin verilmemesi konusunda görüş bildirmemize rağmen, biliyorsunuz, ikili anlaşmalar kapsamında siyasi irade ağırlığını koyuyor ve biz istemesek de, bunlar bu anlamda gelişiyor.

GÜLTEKİN TÜRKOĞLU Elektrikte kayıpkaçağın, vergideki kayıpkaçaktan ayırt etmiyorum; yani her ikisinde de göz yumulduğu için yapılıyor. Elektrikte de, içinde değilim, ama duyduklarımıza göre, fatura kesiliyor; fakat faturayı tahsil etmiyorsunuz, o da kaçak sayılıyor. Fatura tazmin etmiyorsunuz, o da kaçak sayılıyor. Aslında kaçak, elektriği hırsızlık yaparak, parasını ödemededen kullanmak. Söylediği gibi, bu da Türkiye'de Güneydoğu'da, Doğu illerinde, olsa olsa toplam tüketim içinde çok az bir şey tutar. Aslında bu, büyük elektrik enerjisi kullanan büyük müşterilerin faturalarını ödememesi yahut geciktirmesi yahut kamunun üzerine gitmemesinden kaynaklanan bir şey.

Ben, İETT Genel Müdürlüğü de yaptım. O zaman, elektriğin dağıtımını belediyelerin elindeydi, İETT İstanbul'un elektrik dağıtımını yapıyordu. O zamanlar söylenen ve bugün de ifade edilen şey, sanayiciler tümünü kastetmiyorum tabii iki giriş kullanıyorlarmış elektriğin girişinde; birisinde sayaç var, birisi sayaçsız. Günün belirli saatlerinde sayacı çalıştırıyor, onun ötesinde elektriği sayaçsız girişten kullanıyormuş. Elektroniğin bu kadar geliştiği dünyamızda bunun çözümü var; mesela, SCADA sistemi var. Masrafi kendisine ait olmak üzere, SCADA sistemini kurdursanız bir sayaç kendisinde, bir sayaç merkezde her an bunun sayacının çalışıp çalışmadığını kontrol edebilirsiniz. Eğer çalışmadığını tespit ederseniz cezayı basarsınız. Yani üstü-

ne giderseniz, bu olabilir.

Uzun vadede yapılacaklar da, bir, üretimi arttırmak; ikincisi, üretim artışını dengeleyebilmek için talebi azaltmak. Talebi azaltırken de, elektriği verimli kullanarak, yapılacak iş miktarında düşüklük yaratmadan, aynı işi daha az elektrik tüketimiyle yapmak. Yine burada belirli bir planlama içerisinde, en az maliyetli tesislere öncelik vermek gerekiyor.

Bir de tabii her üretimin üstünde duruyoruz, ilettime hiç bakmıyoruz. Benim kanaatime göre, Türkiye elektrik sistemi artık iletimde de bir gerilim yükselmesi sorunuyla karşı karşıya. Mevcut Afşin Elbistan santrallerini ve oradaki hidrolik santralleri 10 tane 380 kilovatlık hatla bağlı kuzeybatıya ve batıya. Afşin Elbistan'da 10 bin megavatlık güç var diyoruz. Bunlar geliştirilirse, tekrar 10-15 tane 380'lik hat yapmak yerine, 765 kilovoltu geçip, en az ikiüç misli güç taşıyacak durumda ve maliyeti de yüzde 40 daha ucuz oluyor 380'e göre. Bu şekilde, iletimdeki kaybı da düşürürüz. Santraller daha verimli çalışırsa, rehabilite edersek, santral iç ihtiyaçlarını ve santral kayıplarını düşürürsek, onların da getirdiği bir şey var.

Tabii, yatırım olmadan çare bulunmaz; ama yatırım da kısa sürede sonuçlanacak bir şey değil Türkiye'de. Bir termik santralin, bir hidrolik santralin yapılması, nereden baksanız 45 seneyi buluyor. O bakımdan, bu süreye kadar üretimle tüketim arasındaki dengeyi sağlayabilmek için, talep tarafıyla oynamak mecburiyeti kendiliğinden ortaya çıkıyor.

ZAFER KAMILOĞLU Hakikaten, yüzde 8.5 artış var; yani bunu son iki yıl olarak düşünürseniz, bu sistemin ... açısından bunu söyledim. Santralleri ne kadar rehabilite ederseniz edin, burada Türkiye'nin gerçekleri açısından bunu söylüyorum. Ben, acilen birtakım tedbirler alınırken, kesintilerin hiç göz ardı edilmemesi gerektiğini söylüyorum.

GÜLTEKİN TÜRKÖĞLU Siyasi irade buna cevaz veriyorsa, sizin yapacak hiçbir şeyiniz yok. Yani bütün bu tedbirleri, siyasi iradeyi arkanıza alarak yapmak durumundasınız. Yani kamu kuruluşlarını söylüyorum. Eğer siyasi irade her şeyi serbest bırakmak görüşünderse, "Bırakın, kaçak kullansın, üstüne gitmeyelim. Fazla elektrik enerjisi kullanan teçhizata yasak getirmeyelim" görüşünderse... Ama bir Beko'ya bakıyorsunuz, İngiltere'ye sattığı buzdolaplarının

kullandığı elektrik enerjisi sarfiyatıyla Türkiye'de sattıkları çok farklı. Niye; çünkü orada tedbir almışlar, daha fazla olursa ithal etmiyor. Siz de Türkiye'de satış yasağını getirseniz... Yani onu yapabilen bir kuruluş, Türkiye içinde bunu niye yapmıyor?

Bir de talep artışında bir noktayı da iyi incelemek lazım. Gelişme hızı düşse bile, Türkiye'de talep artıyor. Ben buna bir çözüm bulamadım. Yani buna da bir çözüm bulmak lazım. Aslında elektrik talep artışının gelişme hızıyla paralel olması lazım.

PANEL YÖNETİCİSİ Bu konuda belki şey de söylenebilir; üretim lisansı alan firmaların üretime geçmemesi halinde, Bakanlığın ya da kamunun yapacağı hiçbir şey yok, hiçbir yatırım yok elinde.

GÜLTEKİN TÜRKÖĞLU EPDK, yatırımı geciktirenlerden boyuna ceza alıyor. Zaten, "EPDK ne yapıyor?" dersiniz, sadece ceza kesmekle meşgul. Biz, Dünya Enerji Konseyi olarak buna şöyle bir öneride bulduk: "Bir defa ihtar edersiniz, ikincide yapmazsa lisansını iptal edersiniz" dedik. Fakat Yasa değişikliğine bu yine konulmadı. İki seneye kadar size müsaade ediyor, sadece gelirini arttırıyor, iki sene sonra da "İptal edilebilir" diye bir ifade koymuş.

PANEL YÖNETİCİSİ Buyurun Necdet bey.

NECDET PAMİR Sevgili meslektaşımın aslında "Biz de farkındayız" dediğini biliyorum. Yani bu, oturup konuştuğumuz arkadaşların birçoğundan da aldığımız şey. Şahsen zaten bir şey söylemiyorum, ama sistemin sıkıntısı bu. Onu da çözmezsek, bunu da çözmezsek, önünde de sürekli siyasi irade olursa, bir yere gitmemiz mümkün değil. Yani bu krizi yaratan biz değiliz. Öyle köşe yazarları var ki, köşe yazarı demeye dilim varmıyor; ama oturuyorlar, ismimizi de vererek, "Mümtaz hocayla Mehmet bey çözsünler" diyor. Kardeşim, biz mi yarattık bu krizi?! Yani olmaması için, yapmamız gereken eleştirileri de yaptık. Şu halinde bile çözüm yollarını arıyoruz; ama onun dışında, siyasi erk bunun dışına çıkıyorsa... Sadece sizin kurumunuz değil, üretici kurumdaki arkadaşlar da, çok düşük fiyattan Yunanistan'a verilmeye kalkışıldığında karşı çıkıyorlar, ondan sonra bu takas meselesi ortaya çıkıyor; yani onun farkındayım. Yani anlıyorum, siz de sıkıntımızı duyuyorsunuz; ama zaman zaman da, üstünüze alınmayın, ama o çıkışı yapmak lazım belki. Yani siz yapamayabi-

lirsiniz belki, ama birilerinin bir yerde “Dur” demesi lazım. O zaman da göğüslemeniz gereken bir şeyler oluyor.

Benim kendi adıma, iki tane ne olduğunu bilemediğim davam var. Üç gün uzaklaştırma aldım. Kamu görevlisiyken, Mavi Akım’ın olmaması gerektiğini televizyonlarda söylediğim için, önce üç gün ücret kesme ve işten uzaklaştırma, daha sonra da 20 gün işten uzaklaştırma cezası. Açtığım dava herhalde 3.5-4 senedir bir yerlerde duruyor; ama üzgün de değilim aslında. Çok abartılı gelmezse, onu bir onur belgesi olarak taşıyorum. Yani her şey bittikten sonra birileri ortaya çıktı. Tabii, sevgili Baro Başkanımın olağanüstü iyimser şeylerine katılıyorum, çok moral verici. Buna ihtiyacımız var, birlikte mücadele etmemiz lazım; ama Yüce Divan sürecini yaşıyorsunuz, sanki hiçbir şey olmamış gibi, Sayın Cumhurbaşmer, alması gereken cezanın onda birini aldı belki; ama o bile yeter normalde. Hiçbir şey olmamış gibi, bir de seçim bölgesine konvoyla gidiyorlar. Örneğin, Mavi Akım’la ilgili 52 milyon dolar usulsüz avans verildiği noktasında, bürokratlara, 5 tane BOTAŞ yöneticisine mahkumiyet verilmişti. O mahkumiyet daha sonra Yargıtay’dan tekrar görüşülmek üzere döndü. Sonunda mahkemenin şöyle bir kararı var: “Evet, bu yapılmıştır bürokratlar tarafından; ama siyasi otorite talimat vermezse, bürokrat bunu yapamaz, 52 milyon dolar avans veremez.” Mahkeme, bu kararı Yüce Divana yolluyor karar öncesi. Düşünün, Mavi Akım’dan Cumhurbaşmer’e bir ceza gelmiyor, “Bürokrat da siyasi talimat olmazsa bunu yapamaz” diyor. Yani böyle enteresan şeyler de var adalet mekanizmasında. Onun için, ben de umutlanmak istiyorum; fakat sistem çok kötü çalışıyor.

Bir taraftan da sevgili Çeçen’in sorusu, “Krizi üretenler çözebilir mi?” sorusu... Aslında bu kriz, ANAP döneminden bu yana, daha da öncesinden gelen, özellikle doğalgaz talep tahminlerinin abartılması ve ondan sonra da 2010 yılı için, 1997-98 talep tahminlerinde karşı çıkmamıza rağmen; EMO’nun bizim, Devlet Planlama Teşkilatının karşı çıkmasına rağmen, inatla 2010 yılı için 55 milyar metreküp gaz tüketeceğimiz tahminin yapmışlardı. Ondan sonra bu ekip geldi, şimdiki bürokratlar geldi, “Pardon, hata olmuş...” Bütün bunların parasını ödemek durumundasınız; fakat iki günde bir herkes oynuyor bu talep tahminleriyle. BOTAŞ’ın web sitesini takip etmekte gerçekten zorluk çekiyorum. İki

günde bir oynuyorlar talep tahminleriyle. Ama bu, önceden beri gelen bir şey; onu söylemeye çalışıyorum. Ancak, bu Siyasi Partiler Yasasının, seçim sisteminin, bizim kafa yapılarımızın herhalde kökten değişmesi lazım. Seçimleri görüyorsunuz; yani bu kadar olaydan sonra adamlar oylarını bu kadar arttırarak çıkıyorlar! Aşiret, tarikat yapısını ve onun uzantısında bir siyaset yapısını bozmadıkça, nasıl ki geçmiş dönemde onların belli şirketleri vardı, şimdi de farklı şirketler var. Yani ülkenin ulusal çıkarları, genel gereksinimleri doğrultusunda değil de projeler; mesela, SamsunCeyhan olsun derken petrol boru hattı, sadece çevreye duyarlılıktan mı, yoksa Saroz Körfezi kirlenmesinden mi; yani projeler belirlenirken böyle belirlendiği için, bir de seni iktidara getirirken destekliyorsa, o zaman onun diyeti ödetiliyor. Bu kısır döngüyü kırabilirsek Türkiye’de elbirliğiyle...

Burada bizim yapabileceğimiz şey, barolar, siz, çevre mühendisleri, yani bizler, bilgiyi paylaşmamız lazım. Hakikaten, sadece ideolojik yaklaşıyor muyuz gibi bir hava verdiğimiz zaman, hemen karşımızda bir duvar örülüyor. Bunu anlayacakları dilden anlattığımızda, sanayici de dinliyor, ihracatçı da dinliyor. Yani böyle iğneyle kuyu kazarak götürmemiz lazım; ama bilgiyi hızla paylaşmamız, hiç kıskançlık göstermeden birbirimizle paylaşmamız lazım. Aklıma başka hiçbir şey gelmiyor.

PANEL YÖNETİCİSİ Evet, yaklaşık üç saate yakın bir süredir panel sürüyor. İki günlük maraton bu panelle sonlanmış oluyor.

Samsun Şubeye, panele davetli olarak gelen Gültekin beye, Sayın Pamir’e tekrar teşekkür ediyoruz. (Alkışlar)

SUNUCU Sayın Cem Kükey, Sayın Necdet Pamir, Sayın Gültekin Türkoğlu, Sayın Cengiz Göltaş’a plaketlerini vermek üzere, EMO Samsun Şube Başkanı Sayın Suat Yılmaz’ı kürsüye davet ediyorum.